

NAIXEMENT

PUBLICACIÓ DE LA FEDERACIÓ CATALANA DE PESSEBRISTES

NÚMERO 13

DESEMBRE 2022

NAIXEMENT. Número 13, desembre 2022

Publicació de la Federació Catalana de Pessebristes

Dipòsit legal: B-45.695-2010

Edita: Federació Catalana de Pessebristes

Carrer dels Lledó, 11, 2n – 08002 Barcelona

e-mail: catpessebres@gmail.com – www.pessebrescat.cat

Federació Catalana de pessebristes

@pessebrescat

@pessebrescat

@pessebrescat

Direcció: Núria Garcia i Múrcia

Equip editorial: Albert Català, Francesc Villegas, Ramon Albornà,

Jordi Pujol, Jordi Bernal, Ferran Fonte i Josep M. Borrut.

Correcció de textos: Núria Garcia i Múrcia

Maquetació i impressió: Gràfiques Sprinter, Salt (www.gsprinter.com)

Imatge de la portada: Joan Carles Capdevila, M. Emília Milà i Emili Sans

Prohibida la reproducció total o parcial de qualsevol article i/o fotografia sense l'autorització expressa de la Federació Catalana de Pessebristes

La FCP no es fa responsable de les opinions que hi puguin aparèixer.

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació
Barcelona

Ajuntament
de Barcelona

Associacionisme
Cultural Català

Entitats amb les que col·laborem:

EDITORIAL

Federació Catalana de Pessebristes

Encara no hem dut a impremta aquest exemplar del Naixement que rebem amb tristesa la notícia del traspàs d'en Josep Traité i Compte, un referent indiscutible per al pessebrisme català. Les seves figures "esventades", amb aquelles bufandes i paraigües voleiant que ens duïen el fred garrotxí, ens transportaven al món de la pagesia, aquest món que mica en mica es va esvaïnt, enduent-se costums i ritus antics. Una pèrdua doncs que clou tota una època, la dels "històrics" del pessebre.

Malgrat tot, la vida continua i tornem a ser amb vosaltres amb moltes propostes que ens han semblat interessants de compartir!

En aquesta ocasió il·lustrem la portada amb un racó del diorama d'en Joan Carles Capdevila, la M. Emília Milà i l'Emili Sans, exposat el Nadal passat a Sabadell. Els autors disposen aquest naixement a l'era d'un mas pirinenc, a l'Alt Urgell. L'estil és el que els caracteritza i en el que no hi manquen detalls que enriqueixen el conjunt. Les figures -realitzades per en Capdevila- s'hi troben d'allò més bé en aquest escenari rural tan ben recreat!

El contingut d'aquest exemplar:

Com d'habitud, en primer lloc, la salutació del President de la Federació, en Ramon Albornà. No així la de la Consellera de cultura que no hem rebut a temps d'incloure.

Tot seguit les col·laboracions de Fra Valentí Serra que ens parla de la **Commemoració dels vuit segles de pessebre**, del nostre company Francesc Villegas, amb els **Pessebres amb automatismes mòbils al Bages**; les figures de pessebre d'en **Lluís Trias i Pujol i l'Angelina Trias i Amatller** per Antoni Dorda, el **conte de Nadal** d'en Josep Fornés, l'aportació de l'Íñigo Bastida i el Josep Maria Porta sobre els **70 anys de pessebrisme associatiu internacional de la UN.FOE.PRAE**, i el **primer pessebre del Parlament**.

En Miquel del Pozo ens farà fixar en **com és la marededéu del pessebre de casa, dreta, agenollada o ajaguda**. A més tenim la col·laboració habitual de la Dra. Ballús, enguany sobre la **Palmira Jacquet i les cançons de Nadal**. Per acabar, un resum de les **notícies** que han tingut lloc des que vam tancar l'edició anterior.

No cal dir que desitgem que trobeu interessant el sumari que us hem preparat i que tingueu un Bon Nadal!

SUMARI

Editorial <i>Federació Catalana de Pessebristes</i>	3
Salutació del President <i>Ramon Albornà i Rovira</i>	4
El pessebre del Parlament <i>Federació Catalana de Pessebristes</i>	5
En la commemoració dels vuit segles del pessebre <i>Fra Valentí Serra</i>	6-9
Pessebres amb automatismes mòbils, una tradició <i>Francesc Villegas i Martínez</i>	10-14
Lluís Trias i Pujol i Angelina Trias i Amatller <i>Sants, república i figures de pessebre</i> <i>Antoni Dorda i Ventura</i>	15-17
Palmira Jacquet i les cançons de Nadal <i>Glòria Ballús i Casólvira</i>	18-22
Al pessebre que teniu a casa, la marededéu està dempeus, agenollada o ajaguda? <i>Miquel del Pozo i Puig</i>	23-27
UN-FOE-PRAE, 70 anys de pessebrisme associatiu <i>Íñigo Bastida i Josep Maria Porta</i>	28-31
Un conte de Nadal <i>Josep Fornés i Garcia</i>	32-33
Coses que han passat	34-39
La Portada	39

SALUTACIÓ DEL PRESIDENT

Amigues i amics pessebristes,

A les portes del Nadal us fem a mans una nova edició de la nostra revista Naixement, la tretzena, que arriba en un moment molt especial per al Pessebrisme; sí, en majúscula. Acabem de celebrar la 50a Trobada de Pessebristes de Catalunya i Balears a Terrassa. Després de dos anys sense poder-la fer, ens hem retrobat en una jornada que s'ha reivindicat com a manifestació de la nostra realitat associativa i de la ferma voluntat de compartir i difondre conjuntament el Pessebrisme.

Per altra banda, aquest passat mes de juliol el Govern de l'Estat va inscriure el Pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial. Això suposa un gran reconeixement per al Pessebrisme com a manifestació cultural i dinàmica, que es va transmetent de generació en generació, i evolucionant en les seves formes d'expressió. Ara, ens cal posar la mirada en la perspectiva internacional i treballar pel reconeixement de la UNESCO.

També és destacable que la Generalitat de Catalunya ha iniciat els tràmits per a una nova Llei del Patrimoni Cultural Immaterial. Hi estarem atents, a que reconegui la importància de la cultura popular i associativa del nostre país, que garanteixi la protecció del nostre patrimoni i que estableixi les mesures i els recursos necessaris per a la seva promoció. Alhora, esperem també que reconegui el paper com a interlocutors a les federacions i coordinadores del teixit cultural associatiu.

I, per arrodonir-ho tot plegat, estem a les portes de celebrar els 800 anys del primer pessebre, el que la Nit de Nadal de 1223 Sant Francesc d'Assís va escenificar a la vila italiana de Greccio. Una fita important d'aquesta necessària celebració serà la XIX Biennal del Pessebre Català a Barcelona, que preparem conjuntament amb les dues entitats de la ciutat perquè sigui ben especial, amb altres activitats que la complementin per visualitzar aquest vuitè centenari. Alhora, també tenim una cita important al Congrés Internacional Franciscus 2023, que es celebrarà a Sevilla, Córdoba, Mollina, Jerez i San Fernando del 30 d'octubre al 4 de novembre, promogut per les entitats membres de la Un-Foe-Prae, entre elles la Federació Catalana de Pessebristes. Seguim, doncs, treballant pel Pessebrisme, per la nostra Cultura, pel nostre Patrimoni. Gràcies a totes les persones que heu col·laborat en fer possible aquesta nova edició de Naixement, en la confiança que els seus continguts siguin d'interès i de bona lectura per a tothom.

Que tingueu un bon Nadal, i sobretot salut i pessebres!

Ramon Albornà i Rovira

President de la Federació Catalana de Pessebristes

El pessebre del Parlament

Aquest darrer Nadal 2022 el Parlament de Catalunya ha acollit, per primera vegada i que se'n tingui constància, un pessebre oficial

Aquest darrer Nadal 2022 el Parlament de Catalunya ha acollit, per primera vegada i que se'n tingui constància, un pessebre oficial. Com a Federació Catalana de Pessebristes vam felicitar i acollir ràpidament la proposta, que vam fer realitat en nom del pessebrisme català i de totes les entitats que conformen la nostra Federació.

Així, durant el període nadalenc, al vestíbul del Parlament de Catalunya s'hi va bastir un pessebre, en aquesta ocasió d'estil popular i amb figures de Lluís Carratalà, cedides des del Grup Pessebrista de Castellar del Vallès. Destacar que Lluís Carratalà Vila (1895-1991) va ser un escultor reconegut i significatiu per al patrimoni pessebrístic català, que l'any 1998 va rebre la Creu de Sant Jordi de la Generalitat.

Aquesta és una fita important per al pessebrisme, just a les portes de celebrar els 800 anys del primer pessebre de Sant Francesc a Assís, i quan recentment l'Estat ha inscrit el Pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial, reconeixent-lo sociològicament com a un patrimoni viu i dinàmic, i l'existència d'una responsabilitat social exercida des de l'associacionisme.

Esperem que aquesta iniciativa de la Molt Honorable Presidenta Laura Borràs tingui continuïtat i no quedi en una anècdota, en atenció i reconeixement al pessebrisme, a la cultura popular i al patrimoni cultural del nostre país.

En la commemoració dels vuit segles del pessebre (Greccio 1223)

Fra Valentí Serra de Manresa

Arxiver dels caputxins

1. Greccio i l'origen franciscà del pessebre

L'origen més remot de la representació o escenificació del pessebre, hem de situar-lo dins del marc litúrgic d'aquell ofici nadalenc, que la nit del 24 de desembre de 1223, celebrà sant Francesc d'Assís a la població italiana de Greccio.

D'entrada, cal recordar que Francesc d'Assís (1182-1226) havia experimentat un fort impacte espiritual a Terra Santa, quan hi peregrinà el 1220. Tres anys després, retornat ja a Itàlia, Francesc d'Assís es proposà de donar vida i expressió plàstica al fet històric --emotiu i ple de tendresa-- del naixement del Fill de Déu. Fou, doncs, a la vall de Rieti quan, en retornar de Roma, hi féu una aturada el Nadal de 1223. Aquelles grutes que hi havia als entorns de Greccio al "Pobrissó d'Assís" li recordaven, d'una manera molt particular, la geografia i el paisatge viscuts a Betlem.

Les Fonts Franciscanes ens aporten la descripció del que fou el primer pessebre vivent de la història. En efecte, Tomàs de Celano, el primer biògraf de sant Francesc d'Assís, narra com, quinze dies abans de la festa del Nadal, féu cridar a un home de la vall de Rieti, de nom Joan, i li va demanar que l'ajudés a complir un desig: "Desitjo celebrar la memòria de l'Infant que va néixer a Betlem i vull contemplar d'alguna manera amb els meus ulls el malestar i pobresa que va patir el nen, i com

BIBLIOGRAFIA

1. Recordatori de l'Aniversari memorable del VII centenari de la fundació dels Pessebres pel gran Patriarca dels Menors St. Francesc d'Assís, estampat l'any 1923 a Manresa a la impremta Vives.

va ser reclinat al pessebre i com va ser col·locat sobre la palla i el fenc entre el bou i l'ase" (Vita Prima, 84-85).

Per la festa de Nadal de 1223 acudiren a Greccio molts frares de diferents llocs, així com també homes i dones de les granges de la comarca, portant flors i torxes per il·luminar aquella nit santa. Quan va arribar Francesc d'Assís, va trobar un pessebre amb la palla i el fenc, amb el bou i l'ase. Les persones que hi van acudir mostraren, davant de l'escena d'aquell primer pessebre vivent, una alegria indescriptible, com mai abans no havien experimentat. Després, el sacerdot va celebrar solemnement la santa missa, mostrant el vincle entre l'encarnació del Fill de Déu i l'Eucaristia. En la celebració, sant Francesc hi féu de diaca.

En aquella ocasió, a Greccio, no hi havia pas figures, ja que el pessebre va ser escenificat i viscut per tots els presents i, d'aquesta manera, esdevingué el primer pessebre vivent. Tomàs de Celano esmenta que a Greccio es produí una visió meravellosa: un dels presents va veure posat entre el bou i la mula el mateix Jesús Infant, i tots els que havien participat d'aquell pessebre vivent de 1223 "van tornar a les seves cases plens de alegria".

Partint de l'experiència espiritual de sant Francesc d'Assís tinguda la nit de Nadal de 1223 a Greccio, la tradició franciscana ha trobat en la representació plàstica del pessebre un valuós instrument catequètic per a divulgar, de manera didàctica i entenedora, el missatge espiritual del Nadal als il·lustrats i als estaments socials més senzills. El primer pessebre

2. El pessebre en la tradició caputxina i catalana

franciscà amb figures, tal com l'entendem avui, fou bastit l'any 1330 a l'església de Santa Clara de Nàpols.

La tradició catalana defineix el pessebre com "aquell conjunt de figuretes que representen el naixement de Jesucrist i la seva adoració pels pastors". Etimològicament pessebre ve del mot llatí praesepe que, en la tradició ramadera és una menjadora per al bestiar. L'any 1839, el reverend Pere Labèrnia descrivia el pessebre com "la menjadora de les cavalcadures" i, alhora, el definia també com "la representació del naixement de Nostre Senyor Jesucrist: Natalis Domini artificiosa representatio".

A partir de la segona meitat del segle XVI els franciscans caputxins aconseguiren que llurs pessebres conventuals fossin visitats i admirats per tots els estaments de la societat, particularment aquells betlems de mida monumental que, a finals del segle XVI, començà a construir fra Bernat d'Osimo al convent de caputxins de París i que, en la seva estructuració, ja comptaven amb una gran cova i amb un paisatge fet amb roques de pedra tosca a guisa de muntanyes, amb branquillons per a arbres, amb verd i molsa i, àdhuc, amb un celatge per tal de donar-hi profunditat. Aquesta tipologia de pessebre, progressivament, aniria passant a l'interior de les llars, però amb unes dimensions

BIBLIOGRAFIA

2.El Nadal de Greccio atribuït a l'artista italià Mario Barberis.

més reduïdes quan es produí la puixança del pessebrisme a la segona meitat del segle XVIII, particularment a Nàpols i a la Provença.

La gran popularitat dels pessebres monumentals dels frares caputxins s'ha mantingut de manera ben intensa arreu d'Itàlia tan sols, i a tall d'exemple, es pot fer esment que, des de finals del segle XIX, ha estat molt concorregut i visitat el pessebre dels frares del convent napolità de Piedigrotta; un betlem, veritablement "monumental", que inicià la seva construcció fra Felicià de Sorrento i que, pràcticament, solia ocupar la meitat de l'església atesa la mida natural de les figures.

A la Barcelona del segle XVIII gaudí d'una enorme acollida el pessebre, també monumental, que els frares caputxins construïen, cada any, en el convent barceloní de Santa Madrona, ubicat a la Rambles, on ara hi ha la Plaça Reial; allí, el pessebre bastit l'any 1788 ja fou qualificat de "memorable i antic". Aquest el betlem dels caputxins era elogiat per un gran nombre de visitants barcelonins; tants, que l'any 1792 es determinà de no construir-lo per evitar l'excés de gent i el soroll a l'església dels frares. Així ho narrà el baró de Maldà en els seus escrits: "En l'església de Pares Caputxins, segons disposició de sos superiors, no se ha guarnit est any de 1792 lo gran Pessebre, ni tan sols les preciosíssimes imatges de Jesús, Maria i Josep, evitant amb això la confusió, les distraccions i enraonaments en l'església" (Calaix de Sastre VII, desembre de 1792).

3. El papa Francesc i l'espiritualitat del pessebre

Les figures d'aquest pessebre monumental dels caputxins de Santa Madrona les modelà fra Jaume dels Sants (Jaume Castelló, 1741-1811), un reputat escultor sarrianenc que havia ingressat als caputxins en una edat força madura –quan tenia 56 anys– i que, essent religiós caputxí, es mostrà un gran propagador i un excel·lent artista del pessebre. Aquest frare, alhora, també tingué cura d'embellir amb expressives escultures l'horta i el jardí del convent de Santa Eulàlia, al Desert de Sarrià, amb unes imatges de terracotta que causaren l'admiració de Carles IV i de la família reial espanyola quan visitaren aquest convent l'any

1802.

D'aquests pessebres anomenats de jardí, bastits a la caputxina segons el model dissenyat per fra Jaume Castelló, se'n trobava un de força espectacular als jardins de la Torre Gironella de Sarrià –actualment al passeig de sant Joan Bosco, on ara hi ha el col·legi de Santa Dorotea de les religioses salesianes–, un jardí que l'any 1802 també visità la família règia. A fra Jaume Castelló se li atribueix la creació de la figura pessebrística del pescador de canya que "submís i pacient, pesca en un estanyol sense peixos".

En la postguerra, el caputxí Basili de Rubí, en el llibre que publicà

BIBLIOGRAFIA

3.El Nadal de Greccio (24 de desembre de 1223) segons l'artista sabadellenc Marc Farell.

4. Portada del llibre *Entrem dins del Pessebre*.

l'any 1947 amb el títol d'Art pessebrístic, hi exposà la tècnica constructiva dels pessebres que, segons la tradició franciscano-caputxina, necessàriament havien de ser decorats segons el paisatge de les nostres comarques i animats amb les figures dels pastors i els ramats de les nostres contrades catalanes. El pare Basili vindicà, doncs, la construcció dels pessebres populars, guarnits amb rabasses, suro, grèvol, molsa, galzeran i roc pinyolenc, i amb les tradicionals figuretes de “la dona que renta i la vella que fila” i amb la presència de les populars --i anacròniques-- figuretes del capellà amb paraigua i les del caçador i, sobretot, que no hi manqués mai el grup de figures dels Reis d'Orient muntats no pas dalt d'enormes dromedaris o camells, sinó cavalcant “a la catalana” amb les àgils eugues o mules de les nostres establies. Basili de Rubí, desmarcant-se de la novadora tradició “orientalitzada” de paisatges palestinesis que es volia imposar entre els pessebristes de la Catalunya dels anys vint, defensà “les bel·leses

del paisatge popular amb tots els motius ingenus que aquestes representacions comporten” (Art pessebrístic, 46).

El pessebre, durant les festes nadalenques, dóna a les nostres llars un to memorialístic, puix que ens ajuda a reviure l'adveniment del Fill de Déu a la terra i que, per Nadal, de bell nou torna a entrar en la nostra història i s'insereix en el cor de cada llar amb la recreació d'un paisatge de gust de terra catalana, gràcies als elements naturals aportats pels nostres boscos i erms el quals contribueixen a segellar l'espiritualitat del nostre pessebre. Així, el pessebre ha esdevingut un poderós instrument per articular el nostre ideal topogràfic i cultural.

A Catalunya, el pessebre s'ha consolidat com a part integrant de la tradició i identitat catalana i, en bastir cada any el betlem, revivim l'entranyable tradició de seguir expressant –en la bellesa de la simplicitat dels nostres naixements– la visualització plàstica del naixement de Crist. Tot i la forta secularització que pateix Occident, la tradició pessebrística està tan fonament arrelada que podem afirmar que el pessebre és un fet cultural de primer ordre que, fins i tot, ens identifica com a poble, tal com ho exposem en el recent llibre *Entrem dins del pessebre*, publicat a la Col·lecció L'Ermità.

A propòsit de l'espiritualitat i missatge del pessebre, el papa Francesc ha posat de manifest que els betlems nadalencs ajuden, enormement, els fidels a aproximar-se als fets més entranyables de la vida de Jesucrist i “ens els fa sentir propers a la nostra vida quotidiana”

(Admirabile signum, 2-3). Així, any rere any, la preparació del pessebre ens fa reviure espiritualment la mateixa història que “en aquell temps...” succeí a Betlem de Judea. Més encara, el pessebre ens ajuda a imaginar les escenes, estimula els nostres afectes i ens convida a implicar-nos en la història de la salvació; sobretot el betlem ens empeny a esdevenir contemporanis de l'esdeveniment de Nadal, que s'actualitza en els contextos històrics i culturals més diversos.

A través de la carta apostòlica *Admirabile signum*, signada durant la seva visita al Santuari del Pessebre el dia 1 de desembre de 2019, el papa Francesc tracta sobre la importància catequètica dels pessebres, i ens anima a mantenir en temps nadalenc el costum de fer un pessebre a la llar i, també, en els espais públics i, sobretot, anima a recuperar-lo en els llocs on s'hagi perdut la tradició, ja que el pessebre sempre suscita sorpresa i admiració, ens commou perquè ens manifesta la tendresa de Déu.

BIBLIOGRAFIA

4. Portada del llibre *Entrem dins del Pessebre*.

Pessebres amb automatismes mòbils, una tradició centenària al Bages

Francesc Villegas i Martínez

Si bé la tradició pessebrista a Catalunya esdevé del pessebre popular estàtic amb figures pastorils entre paisatges herboris i muntanyes surenques, l'article que volem oferir avui es l'excepció que també va existir a casa nostra, sobretot en el segle XIX i primera meitat del segle XX, de construir pessebres artesanalment oferint els seus autors, ferrers i altres persones d'oficis mecànics, tot un conjunt d'automatismes propis per donar moviment a figures i utensilis. En cap cas ens referim a la moda actual de posar en el pessebre popular català alguna de les figures de compra que tenen un sol moviment repetitiu.

Francisco Porras, en el seu llibre *Titelles. Teatro popular* (1) i Joan Amades en *El Pessebre* (2), van tractar cada un d'ells d'aquesta peculiaritat pessebrista que a Manresa i al Bages s'endinsa en el segle XIX i va perdurar força activament fins ara, que sapiguem, almenys en uns pocs pessebristes a Moià i Navarces.

Els antecedents

Al llibre d'en F. Porras, en el capítol que dedica a les representacions sacres: Nadal, Pastorets, etc. es fa ressò de dos pessebres manresans en moviment que

Fig 1. Detall del pessebre articulat del s. XVIII existent a Santa Maria de Laguardia, a la Rioja alavesa

l'autor engloba com a mostra de teatre popular. Diu ell que quasi tot el teatre català conservat des del segle XIV té caràcter religiós. Són obres que pertanyen als grans cercles del Nadal i de la Passió i també, relatius a l'Assumpció de Maria, episodis del Vell i del Nou Testament, o com a molt, a llegendes hagiogràfiques. Explica que a l'entorn del Naixement de Crist, va sorgir en una majoria de les poblacions cristianes, el costum de les representacions nadalenques, per a les quals, era fàcil de trobar abundosos detalls en els evangelis canònics, i sobretot, en els relats pietosos derivats dels apòcrifs.

Diu també que relats com les Profecies del Mesies, contribuïren a omplir de significat alguns episodis representats, com eren, l'Adoració dels pastors de Betlem o l'ofrena dels Mags, que permetien també cançons, diàleg, o moviment dramàtic: la visita a Herodes, l'estrella, aparició d'àngels, etc..

Les representacions nadalenques, d'antic efectuades dins els temples, van resistir gràcies a la seva popularitat. Les prohibicions fetes en els segles XVI i XVII, i amb l'evolució lògica pels anys, algunes han perdurat fins els nostres dies,

com ara *Els Pastorets* que cada any encara es representen en teatres i locals, o el monòleg *Cant de la Sibila*, del qual hi ha textos catalans des de mitjans segle XIII, i que encara es viu en alguns llocs. També de *La Sibila* i *l'Emperador*, manifestació dialogada, ja hi ha constància de fer-se el 1418 a la catedral de Barcelona. Per a la seva representació, calia d'un escenari important a base de cadafals, molta fusta, preparar focs i 230 espelmes, i es feia servir el "Araceli", tal com encara ara s'utilitza en la representació d'*El Misteri d'Elx*.

A la regió de València, es feia un *betlem amb ninots*, que segons el diccionari de Martí Gades és definit com un teatret de teles que es muntava per les fires i en altres llocs per a representar el Naixement de Jesús per mitjà de titelles. Es coneix com a *betlem de Tirisiti* (Fig 2 i 3).

Els primers coneguts

De pessebres amb profusió d'escenes i figures en moviment en tenim notícia com habituals a la ciutat comtal des de ben antic. *El Diario de Barcelona* del 25 de desembre de 1803, cita el que feia

Fig 2. Pessebre polonès amb figures que es poden moure per sota am un pal, com si fos teatre de titelles

Fig 3. Anunci d'una representació a Alcoi de l'anomenat pessebre Tirisiti

la Confraria de Sabaters davant les escoles de la catedral i diu: "Se enseñará un pesebre de figuras en movimiento a las cinco de la tarde. La función durará una hora y media y la habitación estará iluminada y habrá asientos. Entrada: un real de vellón". També en el 1825, el mateix diari anuncia el pessebre en moviment que es feia a la sala capitular dels fabricants de vels de la ciutat, proclamant que "los pasos de la historia seran ejecutados por una colección de figuras de movimiento que imitaran con bastante arte la naturaleza del carácter que representan".

El mateix any 1825 es va representar un altre pessebre en el primer pis de la casa del número tres del carrer d'en Jupi, "con figuras movibles, fuentes y molinos harineros, todos con sus correspondientes movimientos y otras particularidades dignas de notarse".

També tenim notícies ben antigues de pessebres en moviment a les Illes Balears. Era notable i de gran popularitat a Palma, el *betlem de sant Antonier de Sa Porta* que es muntava a la capella de sant Antoni de Pàdua. Destacava notablement pel gran moviment que tenien les seves escenes com ara la de

la "mujercita que daba trigo a las aves y que al llamarlas picoteaban el serrín que figuraba el grano", o "el acarreador que conducía un mulo que pasaba por encima de un puente y que frecuentemente se paraba y no volvía a andar hasta que el traginante lo apaleaba y los espectadores gritaban arre, arre". En el mateix, es veia també la Sagrada Família anant cap a Egipte amb la marededéu muntada sobre un pollí. Tota l'escenificació era un espectacle musical en combinació mecànica amb el rellotge de la sagristia.

A Menorca, també es feien pessebres en moviment de gran extensió en els quals sovintejava l'ajut de tota la família. F. Porras diu en el seu llibre que "*El pesebre menorquin es intensamente profano, tanto que frecuentemente el aspecto religioso casi no figura. Se varían mucho las escenas hasta el punto de poderse visitar cada día puesto que siempre ofrece novedades importantes.*" En un moment de la representació, d'aquests pessebres, era costum de parar i presentar a tota la família que hi havia treballat, aprofitant llavors per fer una col·lecta fent tirar monedes als espectadors dins una caixa que es posava en el tronc d'un dels arbres del paisatge. Aquests pessebres podien ocupar dues o tres sales i hi havia generalment tot un estol d'altres escenes, inclòs vaixells.

A Sabadell, tenia molta fama el pessebre en moviment de can Panxes, una escenificació per a la qual els visitants pagaven fins a sis quartos per entrar a veure-la. Era fet per un teixidor de gran ofici i amb un do especial per a

la mecànica. En els seus telers, va fer unes innovacions que, més tard, s'aplicarien a tots els telers mecànics que es construïen per a les indústries. El pessebre que feia tenia més de tres-centes figures distribuïdes en un espai de “*veintidós palmos y medio de anchura por cincuenta y seis de largo*”.

Fora del nostre àmbit regional, és conegut des del segle XVIII, un *Altar del Nacimiento*, pessebre articulad per a la capella de la Immaculada dins l'església parroquial de Santa Maria a la població de Laguardia (Rioja alavesa) en el País Vasc. El seu muntatge és sobre una base plana rodejada de branques de pi i boix emmarcada per un teló frontal que representa la serra de la regió. Les seves figures són fetes amb teles, fusta i cuir, són articulades. En els dies festius del cicle de Nadal, després de la missa major, aquestes figures mostren per al públic assistent diferents moments del Naixement i la vida de Jesús. Al so de nades populars, ballen els pastors movent braços i cames, ahora que giravolten, i els seus ramats, topen entre sí fent sonar les esquelles. El primer dia de l'any, s'escenifica la presentació del Nen Jesús al temple, i el dia de Reis, l'Adoració. El primer diumenge de febrer, es mostra la fugida a Egipte. Aquestes escenificacions, són una barreja de relat bíblic i de llegenda (Fig 1).

La primera notícia escrita d'aquest antic pessebre data de l'any 1749. Les figures, fetes de fusta policromada, foren concebudes inicialment per a compondre un pessebre tradicional. El 1767 el conjunt escultòric i el pessebre fou reformat i ampliat per

Domingo Bustero, i malgrat que el seu muntatge va mantenir els valors simbòlics pessebristes, aquest artista hi va incorporar els ressorts per a donar moviment a les escenes i figures per tal de poder teatralitzar els principals passatges de l'infància de Jesús. En l'actualitat el pessebre està format per 73 peces, les quals en la seva majoria són d'estil rococó. El teló actual fou pintat el 1987 pel muralista de Vitòria, Jesús Crespo San Vicente.

Ara la música ambiental en les escenificacions la posen un conjunt de gaiters, però en altres èpoques, ho feia el Cor parroquial, i en ocasions, la Banda de música de la ciutat.

Els pessebres de Manresa

Un primer pessebre d'aquesta tipologia a Manresa surt en el llibre *Titelles. Teatro popular*. El seu autor ofereix la notícia de que un “*minorita manresano*” li ha descrit un pessebre parlat a Manresa i explica que per mitjà de ressorts, es mouen les figures i les fa dialogar una persona amagada. Diu també que, a vegades, un cor de nens amagats entonen el Glòria, mentre van baixant majestuosament les figures d'àngels sostinguts amb filferro i van arribant els pastors, als quals, els àngels els anuncien la bona nova. Amb l'Anunciata del naixement

Fig 4. Propaganda a Barcelona en els anys 30, d'un pessebre amb automatismes mòbils fet pel moianès Sebastià Daví

dels Mesies, arriben nous pastors que posats de genolls, ofereixen presents al Nen Jesús. En arribar el dia de la festa de Reis, llavors, una estrella guia els Mags fins al portal de Betlem, per adorar-lo. L'autor diu que *"Todo esto se hace con tanto acierto y pulcritud que es un verdadero cuadro plástico lleno de vida y de buen gusto."*

Un altre interessant pessebre mòbil manresà d'aquests tipus en el segle XIX, el cita per primer cop un treball de l'erudit metge de la ciutat, Oleguer Miró i Borràs, en les seves *Notes històriques dels pessebres* (4), llegit el dia 3 de febrer de 1924 en l'acte de clausura del Concurs de pessebres de la ciutat. La representació pessebrista que descriu, la cita com a escenificada entre els anys 1875 a 1885, i la feia, diu, un betaire manresà que vivia en el casal que ara en diem cal Llissach en el carrer Talamanca. Per la seva singularitat, el 1946, es fa també ressò d'aquest pessebre el folklorista Joan Amades en el seu llibre sobre *El Pessebre*, però a l'igual que Oleguer Miró, sols en dóna la notícia sense la identificació del personatge que el feia i l'oferia. En la recerca per al meu llibre *150 anys de pessebres i pessebristes a Manresa* (3) que vaig publicar l'any 2007, i també en la revisió que vaig fer el 2009 de les notícies relatives a la comarca del Bages inserides en el citat llibre de Joan Amades, ja vaig poder concretar el seu nom, Baltasar Portabella i Playà (Manresa 1827-1901), com l'autor del popular pessebre en moviment que, pel seu estrambotisme, gaudia de gran popularitat en tota la ciutat i comarca.

Diu Miró que "Aquest personatge, mostrava un pessebre estrany,

Fig 5. Cal Ferrer de la Font, taller del pessebrista Daví, creador de diversos artilugis per als seus pessebres mòbils

amb ribets de ridícul, però que demostrava un cert enginy i habilitat. El feia damunt un teler de betes, amagat a la vista del públic, en el qual a l'enegar-lo, tot es posava en moviment amb un terrabastall de cordes, fustes i llaunes amb so d'esquelles. Entre figures i escenes pròpies del pessebre, feia que el sol i la lluna voltessin pel sostre i pipellegessin les estrelles. Feia nevar, caminar les figures, esbatussar-se uns galls, i ballar els gegants i caps grossos". Al peu de les escenes hi havia entre altres inscripcions macarròniques, les següents:

Maria con grande luz

*Los gigantes con aliento
mira a su hijo Jesús.
bailan ante el Nacimiento*

*Jesé con admiración
Los gallos con grande ira
flora su seco bastón
se pican crestas arriba....(etc)*

Per a veure aquell original pessebre i ridiculitzar-lo després, els visitants pagaven *dos quartos*, equivalents a uns cinc cèntims de pesseta. Era tan nombrós el públic que hi desfilava, que l'autor deia que la gent se'n podia riure i criticar-lo, però que ell cada any, podia matar un porc amb el que recollia de les entrades.

En la premsa manresana de l'època hi ha força notícies crítiques d'aquest pessebre tan estrafolari. Dos d'elles, les més complertes, surten una, en el *Semanario de Manresa* del 12 de gener de 1879, i l'altra, en el diari *El Manresano* del dia 3 de gener de 1863. Aquesta darrera, fa recular en dotze anys la data de 1875 que citen els llibres descrits.

Altres pessebres al Bages

Sebastià Daví i Sagalès (Moia 1880-1953) de cal Ferrer de la Font, per tenir el seu taller al davant de la Font Vella del poble, en el carrer de la Cendra núm. 8, (avui de Francesc Viñas núm. 5), era en la seva època un gran pessebrista. Persona de molt ofici i enginy, mecànic de cotxes

Fig 8. Naixement amb figures mòbils ideat el 2020 per Ignasi Ferrer, de Navarcles

i artista en els treballs del ferro. Feia molts invents mecànics que aplicava en els seus pessebres. Al contrari dels que hem descrit abans, Daví era respectuós en les seves construccions pessebristes i alhora molt innovador, sobretot donant moviment a figures amb automatismes i artillugis que feia ell mateix. Molts d'aquest invents seus, els va adquirir i conservar el també pessebrista i col·leccionista moianès Joan Ferrer Santias (Moia 1935-2010) que durant anys va muntar-los en els baixos de casa seva en el carrer de la Tosca núm. 25, i els ensenyava com a museu juntament amb els pessebres que feia ell (6).

A meitat dels anys trenta, 1934-1935, algun dels pessebres en moviment de Daví, van ser exhibits amb molt d'èxit en

comerços de Barcelona, en llocs on els propietaris eren famílies de Moia. Uns es van establir en el comerç Casa Vilardell, que després seria Galeries Preciados, i altres a l'cart perfumeries. Molta més informació d'aquests dos personatges i col·leccions es poden trobar en els articles escrits

a la revista La Tosca (5) o al llibre *Moià, sempre Moià* (6) escrit per la filla del pessebrista (Fig 4 i 5).

Igualment a Navarcles hi ha encara viu, un altre bon artesà dels pessebres en moviment, Ignasi Ferrer i Jo, nat a Torroella de Bages el 1931. És també un bon pessebrista, molt artesà i amb ingeni, degut a la seva professió de contramestre en el tèxtil. Fa pessebres des de jove, havent-se especialitzat en els vint darrers anys, en l'execució de pessebres en moviment que presenta cada Nadal tant a l'església parroquial de Navarcles, com en l'Espai 7 del Casino en l'exposició anual del Grup Pessebrista de Manresa. Als baixos de casa seva, on hi té la fàbrica tèxtil familiar, ha muntat tota una col·lecció dels seus diorames en moviment. Sovint, la premsa de la comarca s'ha fet ressò dels seus pessebres (7), així com el nostre Butlletí anual del GPM (Fig 7 i 8).

Fig 7. Conjunt de deu diorames pessebristes mòbils ideats per Ignasi Ferrer d'exposició permanent a Navarcles

1. Francisco Porras, *Titelles. Teatro popular*, Editora Nacional, Madrid 1981.
2. Joan Amades, *El Pessebre*, Barcelona 1946.
3. Francesc Villegas, *150 anys de pessebres i pessebristes a Manresa*, Llib. Sobrerroca, Manresa 2007.
4. Olegué Miró, *Notes històriques dels pessebres*, Manresa 1924 i *La Veu de Catalunya*, Barcelona 1935.
5. Liudovina Daví, *Enranyable sorpresa*, article a la Revista La Tosca núm. 558, Moia, gener 1998.
6. Liudovina Daví, *Moià, sempre Moià*, Gràfiques Ister, 2007, Moia.
7. *Diari Regió 7*, Manresa, articles del 7 de gener 2005 i del 20 de setembre 2011 a Gent de casa.
8. Francesc Villegas, *Els nostres artistes*, a Butlletí anual 2014 del Grup Pessebrístic de Manresa.

Lluís Trias i Pujol i Angelina Trias i Amatller

Sants, república i figures de pessebre

Antoni Dorda i Ventura

Presentació

Els col·leccionistes i estudiosos de les figures de pessebre ens centrem en els escultors-figuraires de renom, per la rellevança del valor artístic i econòmic de la seva obra. Dels artesans més modestos no se'n parla quasi mai. La seva obra de traç popular i de poc valor és molt escadussera i sovint s'ha perdut en mans dels més menuts de les cases. Documentar-los és un deure, ja que el seu humil treball va omplir els pessebres de moltes cases amb pocs recursos. Tanmateix, cal recuperar la seva obra que, tot i senzilla, forma part indiscutible del patrimoni etnològic del nostre país. Pas a pas es van documentant figuraires anònims, però cal fer un esforç per a recordar a aquells artesans més modestos que han estat arraconats injustament per la història. Cal posar nom i cognoms a les seves figures de pessebre. En Lluís i n'Angelina Trias prou es mereixen aquest petit homenatge.

Notes biogràfiques

La Família Trias i Pujol és originària d'Olot, població d'un bagatge artístic admirable, i molt especialment en el món de les imatges religioses i de pessebre. El Pare, Marcel·lí Trias Bassols

(1880-1924*) era pel·leter i la mare, Àngela Pujol i Boix (1887-1924*) feia les feines de la llar. Es varen maridar el 6 de juny de 1905 a l'església de Sant Esteve d'Olot. Tingueren quatre fills, en Lluís Gonçaga nat el 27 de setembre de 1907, la Merçe, en Josep "Pepito", i una nena morta, de qui es desconeix el nom.

En Lluís Gonçaga, Camil i Josep va ser batejat el 29 de setembre de 1907 a la pila baptismal de Sant Esteve a la ciutat d'Olot. Els seus padrins foren l'oncle Camil Trias i Bassols i la Ignàsia, l'àvia materna.

Per dissort, foren orfes ben aviat. Tot just en fer disset anys, en Lluís, que era el germà gran, va perdre els pares. El capellà de Les Planes el va ingressar a estudiar als Salesians de Girona, on va rebre una molt bona formació acadèmica i hi va aprendre música.

Els seus oficis varen ser el de músic i principalment el d'escultor figuraire. Feia imatges religioses de divers format i figures de pessebre de traç dolç.

Li va tocar fer el Servei Militar a Menorca, i allí va conèixer una al·lota de nom Maria Amatller (Maó 1905), amb qui es va casar. Varen tenir tres filles abans de la guerra, l'Àngela (Angelina) (Maó, 6 de gener 1934), la Joana (Maó 1935) i la Maria del Tura. La família vivia a Sant Climent, al Carrer de Sant Jaume. Abans de la guerra en Lluís Trias era membre de la UGT, i va ser-ne president de la secció d'oficis varis. Va ser alcalde pedani l'agost del 1936, però hi va renunciar l'octubre de 1936, quan va entrar a l'exèrcit republicà. Al desembre de 1938 va ser ascendit a Tinent. Passà la guerra al destacament artiller de Canutells. El detingueren el 1939, acusant-lo de tot el que varen poder.

El Consell de guerra té lloc a Maó el 5 de juny de 1939. El fiscal en demana la pena de mort, i el defensor, la lliure absolució. Finalment, el tribunal presidit per Felipe Nadal Guasp, tinent Coronel, el condemna a cadena perpètua, que es tradueix en trenta anys de presó. Finalment, entra a la presó d'Estacions de Palma, al terrible penal de Formentera, la cel·lular de València i finalment al Reformatori d'adults d'Alacant on va passar uns quants anys

tancat. Al febrer de 1943 surt en llibertat condicional amb ordre de desterrament (BOE núm 81, de 22/03/1943, pàg 2570).

Es trasllada a viure a Girona, al carrer Rutlla, 49 on hi viu la Mercè Trias Pujol. En uns baixos de la família Trayter. Hi munta el seu taller de figures de pessebre i on per Nadal, s'obria la casa per a què tothom pogués visitar el pessebre que hi feia.

Posteriorment, es varen traslladar al carrer Calderers, 28 i finalment al carrer de Pedret, 8 baixos, just les cases que hi ha abans de la Pujada a Montjuïc, on gaudia fent passejades amb el seu gos "Larin". Va entrar a treballar a Telefónica, per a completar els ingressos justos que li proporcionava la producció de figures de pessebre i imatges religioses.

La dura vida per la que va passar, amb la pèrdua dels pares de ben jove i les severes dificultats de la guerra, li varen forjar un caràcter fort.

Es va dedicar a fer figures de pessebre i imatges religioses tota la vida. Ja a Menorca en feia, tot i que malauradament, en ser empresonat, va vendre tots els motllos per a poder sobreviure. En refer la vida a Girona, tornà a fer figures. Sembla ser que tenien molt bona sortida, venent-les a botigues, a la Rambla, a Can Franquet de Girona, Barcelona i Banyoles. Curiosament, sembla ser que el client de Banyoles era l'amo de l'embarcació "L'Oca" que tenia una botiga. En veu de la filla Angelina, "les venia a carretons!" Les transportaven amb caixes de fusta a molts clients d'arreu. Al taller fins i tot hi tenien treballadors que ajudaven

en el procés de producció.

Va pertànyer a l'Associació de Pessebristes de Girona. Seguí fent figures la resta dels seus dies. Va fallir al seu domicili del Carrer Pedret.

La continuïtat familiar: Àngela (Angelina) Trias

La seva infància va coincidir just amb les penúries de la guerra i l'empresonament del seu pare.

Tenia 9 anys quan es va traslladar amb els pares i germanes a Girona. L'escolarització la va fer inicialment a l'escola de Sant Climent de Maó, i dels 9 als 12 anys a Girona, al col·legi Verd.

Va posar-se a treballar de ben petita. Inicialment compartint escola i feina de minyona a la casa de la senyora Consol Vendrell. L'Angelina recorda amb nostàlgia i certa recança les hores i hores que es passava treballant. Primer a les cinc del matí fregant de genolls, i després les llargues jornades fent figures ajudant al pare. També va treballar al bar de la Cia. Telefónica, altra vegada compartint feina i escola. Als 19 anys treballava de perruquera al centre de bellesa de Maria Figueras. Es va casar amb Antoni Iglesias Figueras (Badalona,

31-05-1925 Girona 14-08-2012) d'ofici delineant, a l'església del Mercadal el dia 13 de juny de 1955. Varen tenir quatre fills Maria Àngels (1956), Josep (1958-2018), Antoni (1962) i Martí (1971).

Dona forta i lluitadora, de nou va tornar a treballar anant a fer feines a l'Hospital militar, on va acabar fent d'auxiliar de clínica, títol que va assolir el 1978.

Durant aquests anys va reprendre la feina del pare, amb els motllos que varen heretar les germanes.

Procés de producció i anàlisi de la seva obra

Lluís Trias es va formar en la tradició de l'Escola Olotina. Quan parlem del seu treball ho hauríem de fer tractant-lo d'escultor i, posteriorment, de figuraire. Si bé no es conserven gaires imatges religioses, es coneix que va ser un bon escultor, que realitzava Sants de diversos formats. Es conserven un Manelic i un nen Jesús al bressol modelats i d'excel·lents acabats que ens fan veure la seva capacitat artística. A l'església de Vilobí d'Onyar (Girona), reconstruïda després de la guerra, hi havia una imatge religiosa, actualment perduda. El seu treball principalment es va centrar en fer figures de pessebre de tres formats 15, 9 i 5 cm. Totes elles fetes a motllo de cara i creu, que ell mateix es feia amb guix. Prèviament modelava l'original per a poder fer-ne un motllo i reproduir-lo. Per infortuni, no es coneix el destí dels motllos i no se'n conserva cap. Les figures les feia "a l'apretada", buidant-les força.

Les figures són de caire popular, tenen uns acabats molt fins tot

i la seva senzillesa. Se'n denota una qualitat i bellesa per sobre de l'habitual en el sector.

L'argila la compraven en sec a Quart i Llambilles . Un altre proveïdor es deia “Can Rodríguez”, un industrial de les rajoles.

Inicialment coïen les figures als fogons de carbó de casa, posant-les dins d'una llauna gran. Posteriorment varen encarregar un forn al ferrer de Salt.

La paleta de colors és molt dolça, de tons suaus i pastel. Els pigments els comprava a granel a “Can Rutllan” de Girona i posteriorment hi afegien trossos de cola que fonien. En no aplicar un segellador, el fang absorbia la pintura i generava un efecte mat molt especial i únic.

Principalment feia figures hebrees,

però també en feu vestides a la catalana, casetes i parament pel pessebre, sempre de terracota. No tenia el costum de signar les figures.

L'obra de l'Angelina és bàsicament

la continuïtat del treball del pare. No va modelar mai, es limità a reproduir els motlles heretats. Les figures no tenen la mateixa qualitat en els acabats bàsicament per dues raons: primerament, el desgast dels motlles per l'ús de tant anys. I seguidament pel canvi en la policromia, que també és ben diferent, perdent els colors mats originals. En el seu treball es coneix perfectament l'obra inicial. En ocasions signava l'obra amb les inicials “AT”.

BIBLIOGRAFIA

- Dalmau i Corominas, Jordi “El Pessebrisme” Quaderns de la revista de Girona nº 39 Sèrie: Guies nº 18 Desembre, 1992 Edita Diputació de Girona Pàg. 33
- Diario Oficial del Ministerio de Defensa Año 1 Número 145 Valencia. 17 de junio de 1937 Tomo II Página 647
- Portella Coll, Josep. “Menorquins i forasters a les presons de Franco en la postguerra immediata” – Estudi inèdit-
- Causa Militar 251/1939. JTMB. Palma de Mallorca
- B.O.E. Año VIII- Lunes, 22 de marzo de 1943 – Num 81 Pag 2570

FONTS DE CONSULTA

- Archivo General de la Guerra Civil Española. Centro documental de la Memoria Histórica. Ministerio de Cultura y Deporte
- Museu de la Garrotxa
- Museu de Menorca
- Museu Militar de Menorca
- Institut Menorquí d'Estudis
- Archivo Histórico de Defensa (Ministerio de Defensa)
- Archivo General Militar de Segovia
- Archivo General Militar de Guadalajara
- Instituto de Historia y Cultura Militar
- Registro Civil General
- Boletín Oficial del Estado
- Tribunal Militar Tercero de Barcelona
- Arxiu del Bisbat de Menorca
- Arxiu Diocesà de Girona. Parròquia de Sant Esteve (Olot) CAT ADG 3/200 1 1 1 B38 Llibre de Baptismes 38 1905-1913
- Arxiu Diocesà de Girona. CAT ADG 3/200 1 3 1 M13 Desponsorios. Libro 13 1900-1919
- Associació de Pessebristes de Girona
- Document familiar cedit per Antoni Iglesias Trias
- Església de Sant Esteve de Vilobi d'Onyar (seminarista)

FOTOGRAFIES

- Arxiu familiar família Iglesias Trias
- Aina Dorda i Duch

AGRAÏMENTS

Angelina Trias i Amatller. Jordi Dalmau Colominas (Historiador). Família Iglesias-Trias. Lali Duch Sanjuan. Àngela García Maynegre. Laura Bosch Martínez (Museòloga). Albert Dresaire Gaudí (arxiver) . Miquel López Gual (Historiador). Josep Portella Coll (Historiador). Miquel Dorda i Ventura

Palmira Jaquetti Isant i les cançons de Nadal

Glòria Ballús i Casólviva

Doctora en Musicologia

Introducció

Per celebrar el 125è aniversari del naixement de Palmira Jaquetti Isant (*Barcelona, 21.09.1895; †Santa Margarida i els Monjos, 08.05.1963), el departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, va impulsar la celebració de l'Any Palmira Jaquetti Isant (març 2020-maig 2021), organitzant diversos actes per estudiar i difondre la labor que va fer a favor de la cultura catalana, en diversos àmbits: en el lingüístic: com a poeta, escriptora i traductora; en el docent: com a mestra i professora d'institut; i en l'artístic: com a dibuixant, i principalment com a folklorista i compositora.

Palmira Jaquetti

De la seva vida personal, en trobo informació en el llibre *Les cosines Isant* (2021), escrit per la doctora en Dret, Maria Àngels Clotet i Miró, descendent colateral de la Palmira; i diferents articles publicats¹, i especialment a la revista Caramella².

La seva vida professional i cultural³ s'ha posat de relleu en les diverses activitats i exposicions organitzades dins aquest Any Jaquetti⁴, de les quals destaco el paper cabdal de la doctora en filologia catalana, Carme Oriol Carazo, professora a la Universitat Rovira i Virgili que, com a comissària de l'Any Jaquetti, va donar un impuls important a la seva obra poètica⁵.

En aquest article em centraré en la seva tasca de folklorista i compositora de nades, les que va harmonitzar i les que va compondre.

Com a folklorista, en el 1922, va guanyar un accésit de 75 pts, en el 1r Concurs de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, amb l'aplec de cançons recollides

Fig. 1. Palmira Jaquetti i Isant

Fig. 2. La vida familiar de Palmira Jaquetti, en el llibre *Les cosines Isant*. (portada)

BIBLIOGRAFIA

1. Matheu i Sadó, Roser: "La vida i l'art de Palmira Jaquetti (1895-1963)", a *Quatre dones catalanes*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1972, pp. 169-192.
2. Caramella, 46 (octubre 2020-març 2021), publicació dedicada a Palmira Jaquetti.
3. Com a poeta va guanyar un accésit als Jocs Florals de Tolosa (1952) per «Casa Coix d'Alins», cançó popular harmonitzada a quatre veu mixtes procedent de la Vall Ferrera; Flor Natural als Jocs Florals de la Llengua Catalana (1955); Premi Montserrat, a Madrid, i accésit a la Flor Natural als Jocs Florals de Mendoza (Argentina) (1958); i Jocs Florals de París, en la commemoració del Centenari dels Jocs Florals de la Llengua Catalana (1959); i Viola d'or als Jocs Florals de l'Alguer, pel poema "Vies" (1961).
4. Consultar: <https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anypalmirajaquetti/inici/>
5. Reedició de: JAQUETTI I ISANT, Palmira: Em lliga la beutat de cada flor. Tarragona: Publicacions Universitat Rovira Virgili, 2021.

a Vilaplana i a Solsona: «Cançons populars catalanes», sota el lema: “*Les velles cançons, dolces i belles*”.

Des del 1925, fou pionera en la recerca etnomusicològica, aportant uns 10.000 documents a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya —que enguany commemora el centenari de la seva inauguració oficial—. La majoria de cançons estan publicades en diferents volums titulats: *Materials. Obra del Cançoner Popular de Catalunya*⁶. Més tard, als anys 1940, de manera voluntària, aplegà cançons pel prestigiós musicòleg Mn. Higiní Anglès Pàmies (*1888; †1969), destinades al Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC).

Palmira Jaquetti era un esperit selecte i va tenir un lloc destacat en la intel·lectualitat catalana al costat de Rafael Patxot, Pau Vila, Vicens Vives, Maurici Serrahima, Carles Riba, Josep M. de Sagarra, M. Antònia Salvà, entre d'altres, i va publicar diversos llibres amb música: *Mis canciones. Poesías y música de Palmira Jaquetti* (Barcelona: Juventud, 1943), *Cançons de caramelles*, per a cor d'homes, quartet vocal o cor mixt a dues, tres i quatre veus (Barcelona: Gràfiques J. García Gelabert, 1953), un quadern amb Himnos, letra y música de Palmira Jaquetti (Barcelona: Imp. J. M. Parés).

s/d), i fins i tot els Goigs de sant Pelegrí d'Arties ([Barcelona:] Obradors Gràfics Mariano Galve, 1953).

Cançons de Nadal

Referides al cicle nadalenc, va

escriure la lletra i la música de diverses cançons, i també en va harmonitzar amb textos d'autors anònims d'un Còdex de Girona (1507), i dels segles XVI-XVII, procedents de diverses regions hispàniques i d'autors cèlebres com Luis de Góngora⁷, Lope de Vega⁸, Cosme Gómez de Tejada de los Reyes⁹, i Gerardo Diego¹⁰, en dos quaderns.

Cal destacar que en aquest aspecte Jaquetti fou una avançada a l'època. Uns anys després -a finals dels anys vuitanta i principis dels noranta del s. XX-, el musicòleg Miquel Querol també va recopilar, transcriure i publicar diverses cançons amb textos d'aquests escriptors universals.

En aquesta publicació: *Selección de Canciones Navideñas. Originales y populares armonizadas por Palmira Jaquetti* (Barcelona: Imp. J. Parés), en dos quaderns (l'any 1954 amb vint-i-dos cançons, i l'any següent amb vint-i-set cançons), hi figuren les següents:

Primer quadern:

Por las tres cosas divines; Canción de Reyes, popular; La Virgen va caminando, de Extremadura; Madre, a la puerta hay un niño, d'Andalucía; Ya vienen los Reyes, d'Extremadura; Riverana, de Salamanca; No sé si será el amor, de Ciudad Real; Esta noche es Nochebuena, harmonització per a veu i violí; La Serrana de la Sierra, d'Extremadura, harmonització per a dues veus o una veu i violí; Alsa, Bavona, harmonització per a dues veus o una veu i violí; La Virgen va caminando, harmonitzada per a una veu i guitarra; Zagalejos, venid al portal, villancet de Toledo, 1551, text popular; Aires lisonjeros, villancet de Córdoba, 1672, text popular; Mi Dios humanado, lletra del Cancionero de Valladolid, 1549; Entre pajas la gloria, lletra procedent de Toledo, 1665; Caído se le ha un clavel, lletra de Luis de Góngora; Hagamos un pellico, lletra de Cosme Gómez de Tejada de los Reyes; Las pajas del pesebre, lletra de Lope de Vega; Doncella sagrada i Regida sagrada, textos d'un Còdex de Girona, 1507, harmonització per

Fig. 3 i 4. Dos quaderns de Canciones Navideñas (Barcelona, 1954 1955)

BIBLIOGRAFIA

6. Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Volums VI, VII, IX, X, XI, XII, XIV, XVI, XX, a cura de Josep Massot i Muntaner. En la publicació Cançons de Nadal. Recollides a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2014, hi figuren cançons de Nadal, recollides i transcrits en les seves missions.
7. Luis de Góngora y Argote (*1561; †1627) escriptor i dramaturg.
8. Félix Lope de Vega y Carpio (*1562; †1635) escriptor i dramaturg.
9. Cosme Gómez de Tejada y de los Reyes, (*1593; †1648) humanista, poeta i historiador.
10. Gerardo Diego Cendoya (*1896; †1987) poeta, escriptor i professor.

a dues veus blanques; Yo jamás no cesaré, text d'un Còdex de Girona, 1507, harmonització per a dues veus blanques; Mare de Déu, text de un Còdex de Girona, 1507, harmonització per a veu i violí.

Segon quadern:

Atención al misterio (Santander); No hay tal andar (romanç de Nadal. Astúries); Duérmete niño en la cuna (Santander); Duerme mucho, chico (Santander); Esta noche es Nochebuena (popular de Castella la Nova), harmonitzada per a una veu i guitarra o violí; Ya vienen los Reyes (popular d'Extremadura); Ya viene la vieja; San José al Niño Jesús; i San Ramón de Penyafort.

I és autora de la música i de l'acompanyament de piano de les següent cançons: Airecillos de Belén (villancet de Córdoba, 1677); Silencio pasito, (villancet del convent de les Descalzas Reales, Madrid 1688); Cantar; Por qué trinan las aves (villancet del convent de l'Encarnación, Madrid 1692); Adoren los hombres (villancet del convent de les Descalzas Reales, Madrid 1689); Corderito blanco (villancet de Saragossa, 1761); Villancico "Niño que encondido al yelo" (Sevilla, 1730); Villancico "Quedito quedo, pastor!", (Córdoba, 1762); Villancico eucarístico, text anònim; Este es el regocijo (villancico de Córdoba, 1662); Socorro, zagales míos (villancet de Toledo, 1639); Mañanita de diciembre, text anònim; Venid al valle, zagal divino (villancet de Córdoba, 1762); Pues andáis en las palmas (lletra de Lope de Vega); Cuando venga, ¡ay! (lletra de Gerardo Diego); Si la palmera pudiera (lletra de Gerardo Diego); Niño de mi vida, dulce Redentor, lletra anònima; i No lloreis, mis ojos (lletra de Lope

de Vega).

Va afegir, als textos, melodies amb un acompanyament de piano, a una veu i guitarra, a dues veus o una veu i violí, o només va escriure l'harmonització.

Aquests villancets tenen una tipologia de "villancico barroco" molt coneguts. Amb aquest incipit literari "Airecillos de Belén (villancet de Córdoba, 1677), "No lloreis, mis ojos" (de Lope de Vega), Caído se le ha un clavel (de Luis de Góngora); "Silencio pasito", (del convent de les Descalzas Reales, Madrid 1688), etc... i molt semblants, mostraven el naixement de Jesús, amb alegria, però també hi havia estrofes que es referien, veladament, a la seva mort en la creu. Formaven un tipus literari molt nombrós i van ser molt famosos en el segle XVII.

Cal valorar, doncs, la tasca de Jaquetti. Primer per conèixer tota aquesta àmplia literatura de textos referents al cicle nadalenc, i per altra banda va ajudar, sens dubte, a popularitzar aquestes villancets, fent arribar una tradició hispànica de varis segles, amb textos dels grans escriptors de llengua castellana a tot el seu entorn, amb la diversitat de classes que suposava.

Segurament la seva carrera de professora la va portar a Madrid als anys 30, quan hi havia un ambient de joves intel·lectuals com a punt de referència -com també estava vinculada amb la intel·lectualitat catalana-, en aquesta etapa de la República. A la "Residencia de Estudiantes" potser va tenir relació amb Buñuel, Dalí, García Lorca i especialment amb el musicòleg Jesús Bal y Gay,

que va editar Treinta canciones de Lope de Vega puestas en música por Guerrero, Orlando de Lasso, Palomares, Romero, Company, etc. i transcrits per Jesús Bal amb unes pàgines inèdites de Ramon Menéndez Pidal i Juan Ramón Jiménez (1635-1935). Potser no és una coincidència el títol de l'edició de les nades ni tampoc l'interès per aquests poetes universals que va harmonitzar.

Com a mostra d'aquesta col·lecció, en castellà, destaco dos "villancets":

. *Zagalejos, venid al portal*. Villancet popular de Toledo (1551), de text anònim. Jaquetti hi posà la música amb acompanyament de piano, amb acords molt ben triats, que sembla senzill, però que dóna força a la melodia.

. *Las pajas del pesebre*. Villancet amb text de Lope de Vega, amb la música i un acompanyament melòdic de piano de la pròpia Palmira Jaquetti.

En la seva publicació de Trenta cançons nadenques per a cant i piano (Barcelona: Gràfiques J. García Gelabert, 1952), hi figuren la majoria de les nades populars del repertori català.

Nadales en català:

1.- *La Mare de Déu*; 2.- *Sant Josep i la Mare de Déu*; 3.- *Anem a Betlem, lletra i música Palmira Jaquetti*; 4.- *El cant dels ocells*; 5.- *Les setmanes de Daniel*; 6.- *Les dotze van tocant*; 7.- *El Noi de la Mare*; 8.- *La Pastora*; 9.- *El bon Jesuset*; 10.- *El rabadà*; 11.- *Els tres Pastorets*; 12.- *Fum, fum, fum*; 13.- *Dimoni escuat*; 14.- *El desembre congelat*; 15.- *El*

BIBLIOGRAFIA

Matheu i Sadó, Roser: "La vida i l'art de Palmira Jaquetti (1895-1963)", a Quatre dones catalanes. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuan, 1972, pp. 169-192.
Caramella, 46 (octubre 2020-març 2021), publicació dedicada a Palmira Jaquetti.

Zagalejos, venid al portal

*Zagalejos, venid al portal
cantando y bailando,
alegres cantad.*

*Al soneci, soneci de la nieve,
pues tan menudi, menudito llueve
por el tono del ¡agua va!
¡Agua va!, que se moja mi Niño,
decid con donaire,
que la gracia consiste en el aire.*

*Pastorcillos si vais a Belén
durmiendo en las pajas
os lo encontrareis.*

*Al soneci, soneci de la nieve
pues tan menudi
menudito llueve.
¡Agua va! que se moja mi niño,
decid con donaire,
que la gracia consiste en el aire.*

*tres Reis d'Orient; 16.- Canta
rossinyol; 17.- Fugida a Egipte;
18.- Nit de vetlla; 19.- El tunc
que tan tunc; 20.- La bona Mare
de Déu; 21.- Anem a Betlem; 22.-
L'Àngel i els Pastors; 23.- Josep i
Maria van a passejar; 25.- Ball,
la ball ball; 25.- Pastorets dari-
dets; 26.- Tan petit i no plora;
27.- L'adoració dels Pastors; 28.-
Pobret i alegre; 29.- El dubte de
sant Josep; 30.- Ball manetes.*
Esther Navarro, en el seu article
sobre les composicions musicals

Las pajas del pesebre

*Las pajas del pesebre
Niño de Belén
hoy son flores y rosas,
mañana seran hiel.*

de Palmira Jaquetti, remarca:
*El cançoner popular li servia de
base per a mostrar els seus dots
en l'harmonització de melodies,
adaptant-les per a diverses
tipologies de cors. També va
aplicar els seus coneixements
sobre el piano per donar un
acompanyament a les cançons i
fer-ne ús en diverses situacions.*
Com a mostra anoto cinc nades:

. *La Mare de Déu.* Indica Llarg per
a la seva interpretació, i amb la
característica de la nota llarga
Sol, a manera de pedal en el baix,
que fa de suport harmònic a tota
la nadala. El pedal, com si fos el
bordó d'un sac de gemecs o una
gaita (instruments populars),
col·labora a donar perfecció a una
melodia que aparentment sembla
senzilla; ens recorda una peça
medieval.

. *El cant dels ocells.* Hi anota
una harmonització plena de

cromatismes, amb la intensitat
de crescendos i decrecendos i
remarca suau i molt suau (P i
PP) que donen intencionalitat
al text i ajuden a generar
l'ambient melancòlic que
necessita, afegeix valors llargs
en el baix per omplir els valors
més llargs de la melodia. Fa
un acabament amb un acord
Major (amb el Sol #), que
dona brillantor i un caràcter
conclusiu.

. *Fum, fum, fum.* L'harmonització
de la tradicional i coneguda
nadala te un caràcter viu, plena
de notes picades i amb staccato
a l'esquerra, que encara potencia
més el seu caire alegre i àgil; així el
seu component rítmic ens recorda
una forma ballable.

. *Ball, la ball ball.* Amb la indicació
No massa mogut mostra el
moviment de la cançó i per donar
color inclou una harmonització
amb cromatismes. La intensitat
sonora és àmplia va del mf [mig
fort] al pp [molt suau] de la
tornada. La tornada que s'indica
en cursiva, es repeteix.

Aquesta és una de les nades que
no es prodiga en els cançoners
populars, però és una nadala
antiga, documentada com "La
ball balletes" que procedeix del
Cançoner Rovirola (n. 111 de la
Biblioteca de Catalunya) escrit
l'any 1508. La tornada es coneix
com la moixaina infantil "Toca
manetes", que s'agafen les mans
dels nens petits i es fan picar una
contra l'altra, o mentre s'acaronen
les galtes del nen. Es tracta d'un
patró rítmic, senzill, tranquil.

BIBLIOGRAFIA

11. Del 1925-1927 va cursar la llicenciatura de Filosofia i Lletres, i del 1926-1932 exerceix de professora de Batxillerat a l'Institut Balmes i a l'Institut Maragall, de Barcelona. L'any 1932 guanyava les oposicions d'Institut i obté la plaça a Calatayud, i fa oposicions de Francès, a Madrid. L'any següent està destinada com a professora de la xarxa educativa de la Generalitat (1933-1939), però abans d'acabar el curs 1932-33, el conseller de
12. Cultura, Ventura Gasol, la reclama en comissió de serveis per a l'Institut-Escola de la Generalitat, però del 1934 a 1936, una artropatia severa la reclou un any al llit i l'obliga a passar pel quiròfan.
13. Jesús Bal y Gay (*1905; †1993), compositor i musicòleg.
14. Editat a Madrid, Residencia. Revista de la Residencia de Estudiantes. (Número Extraordinario en Homenaje a Lope), 1935. S'utilitza la paraula "villancet" com a traducció del castellà "villancico", quan són cançons breus d'origen o d'imitació popular, acompanyada d'estrofes, característica de la poesia castellana i tractada polifònicament durant el Renaixement (Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans). Les anomenarem així per a la seva estructura literàrio-musical i compositiva diferent de les cançons que anomenem "nadales" (escrites en català).

Palmira Jaquetti va harmonitzar la seva melodia de dues frases iguals (de quatre compassos) de forma diferent, per donar-hi color. Malgrat només hi figura una estrofa, la trobem anotada en sis estrofes de tema nadalenc i amb quatre estrofes diferents de tema cavalleresc.

indrets, per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.

També va saber escollir un ampli ventall de textos per posar-hi una melodia i una harmonització adient per poder ser cantades, que volia dir que tenia un gran

Del conjunt de les 30 nades publicades, només una hi posa una altra melodia diferent a la que és coneguda "Anem a Betlem", les altres formen part de cançoners editats. En aquestes nades hi posa una harmonització elaborada amb alteracions, cromatismes i recursos d'acompanyament amb intensitats sonores i ritmes variats, que les fan "atractives" per interpretar-les, i diferents dels acompanyaments més estàndards. Segur que les seves harmonitzacions van col·laborar en la seva divulgació.

Palmira era, sobretot, una excel·lent harmonitzadora, que desprèn un esperit juvenil, amb ganes d'explicar coses maques i senzilles, com les poesies i la música, i respiren bonhomia. Crec que són unes qualitats per reivindicar.

La figura de Palmira Jaquetti Isant ha estat molt oblidada durant anys, sense reconèixer l'amplitud de la seva obra de folklorista, compositora, poeta i pedagoga... fins i tot els dibuixos de les portades dels seus cançoners publicats tenen un component didàctic.

Amb aquest breu recull he volgut donar a conèixer la seva tasca musical en referència a les cançons de Nadal, amb la finalitat de valorar-la i, alhora, oferir-les perquè es puguin incloure en els repertoris familiars, escolars o de corals. Cal interpretar la seva música.

. *Anem a Betlem*. Palmira Jaquetti ens proposa una melodia diferent, mantenint el mateix text de nadala popular. Anota el caràcter de No massa lent, que es manté en tota la cançó, amb una intensitat sonora de p – f – p [suau, fort, suau]. Els cromatismes li donen color. Com a curiositat, les primeres sis notes de l'incipit del ens rememoren el començament d'El cant dels ocells.

coneixement de les dues llengües: català i castellà, i d'important escriptors i poetes hispànics i d'èpoques també molt diverses (segle XVI-XVII i s. XX), sense oblidar els poemes d'autor anònim. Crec que aquests reculls de cançons de Nadal no deuriem ser els únics que havia escollit i als què hi havia posat música, encara que sí que són els que trobem publicats.

Els amplis coneixements de música de Palmira Jaquetti, li varen permetre fer un bon treball de camp, en 13 missions, recollint i transcrivint cançons que li cantaven persones, de diferents

BIBLIOGRAFIA

Matheu i Sadó, Roser: "La vida i l'art de Palmira Jaquetti (1895-1963)", a Quatre dones catalanes. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1972, pp. 169-192.
Caramella, 46 (octubre 2020-març 2021), publicació dedicada a Palmira Jaquetti.

Al pessebre que teniu a casa, la marededéu està dempeus, agenollada o estirada?

Pot semblar irrellevant però la resposta té implicacions teològiques transcendents. Ara ho veureu.

Per Miquel del Pozo (@miqueldelpozo)*

#MA140 Ara fa just un any es va produir un descobriment excepcional (un miracle) de la @CatedralGirona: darrere el retaule del Corpus Christi s'amagava un vitrall del segle XIII. Una imatge que no havia vist ningú en 5 segles.

Aquesta: Estem davant el vitrall figuratiu més antic de Catalunya i a l'escena del Naixement hi apareix Maria estirada al llit, cansada i adolorida, como tota dona després de donar a llum. Us heu preguntat mai per què al pessebre la Verge no està estirada a terra amb l'infant al seu costat, com seria natural després de donar a llum en una cova? La figura existeix, la podeu veure en aquesta tweet adjunt, però no és habitual. Per què?

El pessebre tradicional és la representació d'una imatge que la pintura va establir al llarg del segle. La pregunta és: per què es va deixar de representar la Verge ajaguda i es va adoptar la postura agenollada. Què va passar? Què va canviar?

*Duccio | Fra Angelico

Avui seguirem la història de la imatge del Nadal a través de les obres d'art i, com sempre, comencem amb una cita:

L'origen del món (DE LA VIDA) és una dona embarassada, l'origen del Nadal també.

*Mare de Déu de l'Esperança del @MuseuArtGirona.

Des dels seus orígens, la pintura religiosa cristiana ha representat el Naixement de Crist. Ara bé, com va ser el part de Maria? Va donar a llum amb dolor (i sang), és a dir, va tenir un part natural o va ser miraculós (i immaculat)?

* Mare de Déu al @MuseuNac_Cat

*Enfilall a Twitter escrit el desembre del 2020. Això explica les referències temporals que parla l'autor en època de Covid.

* <https://threadreaderapp.com/thread/1341851242256097282.html>

Si el part va bé -i el nen no ha de passar la nit a la unitat de neonatologia- ens imaginem l'infant "al llit de la mare", tal com el veiem en aquesta meravellosa imatge del retaule de plata de la [@CatedralGirona](#).

Situat darrere l'altar, és impossible veure els detalls si no t'hi acostes: la mare i el fill estirats al llit, Josep al costat per si necessiten alguna cosa i el bou i la mula a part. A dalt, l'àngel anuncia el Naixement als pastors.

Una imatge similar la trobem a un capitell del claustre del Monestir de Sant Pere de Galligants ([#MACgirona](#) [@macarqueologia](#)): la mare estirada al llit, descansant després del part, amb el nen al bressol vigilat pel bou i la mula. Sobre ells, l'estrella. La màgia del romànic.

La presència del bou i la mula és constant a totes les imatges del Naixement (i a tots els pessebres que tenim a casa). Hi ha qui diu que així es compleix la profecia d'Isaïes (1,3) i també qui assegura que l'alè dels animals va mantenir calent al nen durant la nit.

La "clau" per entendre perquè el bou i la mula miren atentament el nen en totes aquestes imatges ens la dona Lluç en el seu evangeli. Tothom sap que el primer que fa un animal quan poses "alguna cosa" al seu plat és anar a mirar què hi ha.

*Puccio di Simone al [@metmuseum](#)
"ella el va faixar amb bolquers i el posà en una menjadora, perquè no havien trobat cap lloc on hostatjar-se" (Lluc 2, 7)

A la Capella Scrovegni, pintada per Giotto, veiem a Maria estirada al llit en el moment de col·locar al nen Jesús, amb l'ajut d'una llevadora, a l'interior de la menjadora davant la mirada atenta del bou i la mula.

En aquesta imatge del taller dels germans Serra, conservada al [@MuseuNac_Cat](#), el bou i la mula encara estan lligats a la menjadora on Maria i Josep han col·locat al nen Jesús per passar la nit.

Com que no tenien cap bressol, van utilitzar la menjadora dels animals que hi havia a l'estable. Fins aquí tot normal. Algunes imatges, però, van més enllà i transformen la menjadora en una altra cosa. Què hi fa aquest petit infant dins d'un gran cofre?

Al Retaule de Guimerà del [@MEV_Vic](#) la menjadora té forma de taüt i el nen Jesús embolcat de bolquers anticipa (prefigura) el Crist amortallat que serà enterrat 33 anys després. La menjadora del Naixement té la mateixa decoració que el sepulcre de l'Enterrament.

Vida i mort en una mateixa imatge. El naixement que prefigura l'enterrament. L'inici i el final, allò que hi ha al mig -la vida- se'n escapa a cada instant. L'art no deixa de recordar-nos-ho mai.

En aquesta imatge extraordinària del nen Jesús del [@MuseuArtGirona](#) apareix dos cops: a la part inferior dues llevadores netegen l'infant i, més amunt, el trobem ja embolcat dins la menjadora-sepulcre. El bou, la mula i l'estrella. I els tres reis entrant per un costat.

A les còpies que Lluís Domènech i Montaner (i els seus alumnes) van fer de les pintures de Sixena, conservades al [@MuseuNac_Cat](#), hi veiem un Naixement amb les llevadores preparant l'aigua del bany del nen Jesús mentre Maria segueix al llit recuperant-se del part.

Maria estirada al llit era la imatge habitual al romànic i al gòtic però a partir dels XIV s'imposa una escena on la Verge està agenollada davant l'infant despullat a terra. Què va fer canviar el curs de la història (de l'art)?

*Duccio, Van der Goes i L. Monaco.

El que va succeir va ser que una dona, Santa Brígida, "va veure" en somnis com havia sigut el naixement de Crist catorze segles després que tingués lloc. La visió de la santa, nascuda a Suècia el 1303, va explicar al món com va ser el part de Maria l'any 1(!)

*Memling

Els artistes, que fins llavors no tenien detalls de com s'havia produït el Naixement, ara havien d'il·lustrar el somni detallat de la Santa, la seva visió. I què havia vist Santa Brígida? Exactament això:

Diu Santa Brígida que un cop s'havien instal·lat a la cova/estable, Sant Josep va sortir a buscar alguna cosa per fer foc i poder il·luminar l'estança. Al quedar-se sola, la Verge es va agenollar i es va posar a resar.

Les pintures ara mostraran l'instant en què Maria veu el fill a terra davant d'ella, nascut miraculosament, i es posa a adorar-lo (abans d'abraçar-lo).

*El gest de l'infant pintat per Piero ho diu tot. [@NationalGallery](#)

La imatge del nen despullat a terra, sol, enmig d'adults que el miren a certa distància, trenca amb la imatge de "naixement natural" que tenia l'art romànic i gòtic. (i una mica et trenca el cor)

*Petrus Christus a la [@ngadc](#)

Entre el Naixement de Giotto i el de Fra Angelico hi ha poc menys d'un segle de diferència, però entre ells s'obre un abisme: el somni de santa Brígida.

L'escena maternal, pròpia d'un part natural, va donar pas a una imatge de culte celestial.

La mare estirada, descansant després del part, amb el nen embolicat a la menjadora dels animals -que veiem en aquesta obra de Duccio di Buoninsegna de la [@ngadc](#) - va (gairebé) desaparèixer de la història de l'art.

La visió de Santa Brígida, amb la Verge agenollada adorant el nen Jesús despullat davant d'ella, es va imposar. En algunes escenes, Josep apareix amb les mans aixecades sorprès davant el miracle.

*Ho veiem en obres d'[@artsmia](#), [@metmuseum](#) i [@MuseuArtGirona](#)

No sé vosaltres, però a partir d'ara, jo al pessebre vull posar una mare estirada abraçada al seu fill com la que va pintar Caravaggio en aquesta Adoració dels pastors. Algú sap on les venen?

En la "nova versió", si Josep no està aixecant les mans expressant la seva sorpresa, apareix normalment portant l'espelma que havia anat a buscar per il·luminar l'estança. Segons Santa Brígida, la "llum espiritual" de Jesús va apagar la "llum material" de l'espelma.

En aquesta obra del [@MuseuArtGirona](#), el gest de Sant Josep protegint la dèbil flama amb la mà dreta em fa pensar amb la protecció que tot infant necessita al néixer. Sense els altres no sobreviurien, i això també és el Nadal.

*També recorda, és clar, a Tarkovsky

La referència a la pel·lícula 'Nostalghia' de Tarkovsky pot semblar gratuïta però no ho és: la protagonista assisteix a un ritual de fertilitat a l'església de Santa Maria davant la 'Madonna del parto' de Piero della Francesca. La pintura es veu al fons de la segona imatge.

La 'Madonna del Parto' de Piero della Francesca és segurament la imatge més coneguda de Maria embarassada. Un miracle pintat al mur d'una església, la de Monterchi, on dos àngels (a)simètrics obren les cortines de la tenda per mostrar-nos el seu interior. Maria, dreta al centre de la imatge, té una mà a les lumbrals -en un gest natural de dona

embarassada- i amb l'altra sembla "obrir" el seu vestit blau, alliberant la pressió de la roba sobre el ventre i alhora (amb l'obertura) ens anuncia allò que ha de venir.

Els pintors han de "traslladar" (traduir) la història de l'evangeli (i les seves connotacions teològiques) a una imatge. Per fer-ho utilitzen objectes materials que simbolitzen "altres coses": una espelma, una menjadora, un vestit que s'obre...i també l'arquitectura.

Us heu fixat mai en les ruïnes que (gairebé) sempre hi ha darrera les escenes del Naixement? Més que una cova o un estable, la majoria dels artistes pinten fragments en ruïnes, sostres de fusta sense acabar, palaus abandonats, columnes trencades... per què?

El palau o temple en ruïnes darrera el Naixement és un recurs visual molt astut per explicar que l'antic culte -ja sigui el pagà dels romans o el propi de l'Antic Testament- dona pas (amb l'arribada de Jesús) a un nou culte, una nova Església: el Nou Testament.

En aquest Tríptic de Hans Memling del @museodelprado, l'arquitectura "ens parla": l'estable en construcció del panell central "anuncia" l'absis de la futura església amb Crist (i la Verge) ocupant el lloc de l'altar.

A l'Adoració dels mags' de Fra Angelico i Filippo Lippi veiem unes ruïnes darrera l'estable i uns homes despullats(!) que surten de l'edifici (semi)enderrocat per sumar-se a la festa de la cavalcada. Són pagans (de l'Antic Món) que es convertiran al cristianisme (Nou Món).

Gràcies a tots per participar i compartir aquest #MA140 de Nadal! :)

*I moltes gràcies també a totes les institucions i museus de Girona que m'han obert les portes i els arxius per fer-ho possible.

He intentat citar tots els museus on es troben les obres, per si voleu anar a buscar-les.

*Les fotografies de la @CatedralGirona son obra de Gemma Martz, Eddy Kelele, Gustavo A.T. Mendoza i J. Sanspi; i forment part del "Fons Capítol Catedral de Girona"

UN.FOE.PRAE, 70 anys de pessebrisme associatiu internacional

Íñigo Bastida, expresident de la Federación Española de Belenistas
Josep Porta, expresident de la Federació Catalana de Pessebristes

El 31 de maig de 1952, fa setanta anys, es va constituir a Barcelona la Universalis Foederatio Praesepistica (Un.Foe.Prae), la Federació Internacional de Pessebristes. És bo repassar, en aquest moment, què és i com es va crear.

La Un.Foe.Prae és la federació internacional que agrupa a les associacions i pessebristes rellevants d'arreu del món. La seva existència ha permès als afeccionats al pessebrisme d'arreu poder-se conèixer, trobar-se, intercanviar experiències, compartir tècniques, la cultura, i les tradicions i realitats del pessebre a cada país. En definitiva, a establir vincles.

D'aquesta manera es posa en pràctica els

conceptes de universalitat i fraternitat inherents al pessebre, que alhora són el missatge que Sant Francesc va promulgar des de Greccio (Rieti, Itàlia) la Nit de Nadal del 1223.

Encara que ja hi va haver algunes col·laboracions prèvies el 1947 en motiu de la l'Exposició Internacional de Literatura Pessebrista, celebrada a Roma, el primer pas en ferm per crear un ens internacional que reunís totes les entitats pessebristes del món va ser a Roma el 1950, en el marc de l'Any Sant decretat en el pontificat de Pius XII.

Allí es van reunir el prevere Juan Pérez Cuadrado, Josep Maria Garrut i Angelo Stefanucci, en representació dels pessebristes de Gipúscoa, Barcelona i Itàlia, respectivament. Van prendre la decisió d'organitzar la II Exposició Internacional de Literatura Pessebrista, que va tenir lloc a Donòstia el Nadal de 1951. Li seguirien una tercera edició a Barcelona el 1957 i una quarta a Donòstia el 1966.

Amb una Europa iniciant el camí de la recuperació, després de la devastació de la II Guerra Mundial, i amb la consegüent ruptura de relacions entre les nacions, aquests tres homes "de bona voluntat" van considerar que havia arribat el moment oportú per crear una fraternitat internacional entorn al pessebre.

Així, a Donòstia, el Nadal de 1951, amb motiu de l'exposició literària esmentada, van tenir lloc les anomenades "Converses de la Nativitat", de les quals va sorgir el "Manifest Pessebrista", una crida que es va fer arribar a les associacions i grups d'Amics del Pessebre de tot el món, signat per Karl Kirschner, Joan Marí, Antoni Herranz, Josep Maria Garrut, Matías Beristain, José Antonio Martínez, Lope García-Celaya, Alberto Fernández, i Juan Pérez-Cuadrado.

De passada, es va convocar el que en aquells moments

es va anomenar “I Congrés Internacional de la Nativitat”, que tindria lloc a Barcelona els dies 30 i 31 de maig de 1952, coincidint amb la celebració del XXXV Congrés Eucarístic Internacional.

Coincidència o no, atesa la llarga existència i la intensa activitat desenvolupada per l'Associació de Pessebristes de Barcelona des de la seva fundació el 1862 i la seva refundació el 1921, era de justícia que a la capital catalana es posés la primera pedra del naixent moviment pessebrista

internacional.

Així, el dissabte 31 de maig de 1952, al Saló Municipal de l'Arxiu

Històric de la Ciutat, enclavat al cor del Barri Gòtic, el nucli més antic de Barcelona, es fundava solemnement la Universalis Foederatio Praesepistica (UN.FOE.PRAE).

1. A la ciutat de Barcelona, coincidint amb la celebració del XXXV Congrés Eucarístic Internacional, es reuneixen el dia 31 de maig de mil nou-cents cinquanta-dos a l'Arxiu Històric de la Ciutat diversos membres de l'Associació de Pessebristes de Barcelona, sota la presidència del que ho és de l'entitat, Joan

Comissió de Museus.

El motiu de la reunió és tractar sobre la constitució de la Federació Internacional Pessebrista, segons es va proposar en la trobada que hi va haver a Sant Sebastià el Nadal del 1951, en què es va celebrar l'Exposició Internacional de Literatura Belenista. Després d'un ampli canvi d'impressions, es prenen els acords següents:

1r: La constitució de la Federació Internacional de Pessebristes.
2n: El títol de la mateixa: “Universalis

1. Escrit XXXV Congrés Eucarístic Internacional

Marí Oliva, i assistint a la mateixa el Pare Juan B. Pérez-Cuadrado en representació de l'Asociación Belenista de Guipúzcoa, el Rev. Pare Bruno Wechner, Provicari i Consiliari de l'Associació d'Amics del Betlem d'Innsbruck (Àustria), la Srta. Gertrudis Weinhold, en representació de les entitats pessebristes alemanyes, el Sr. Angelo Stefanucci, en nom dels pessebristes italians i actuant com a secretari el de l'entitat i el de la

Foederatio Praesepistica”.
3r: Redactar el qüestionari que ha de servir per formular les bases reguladores del funcionament de la nova entitat, constituint-se a aquest efecte una comissió integrada per representants de les diverses associacions pessebristes (entitats o individus).
4t: Que la seu de la Federació radiqui per rotació als diversos països que en formen part.
5è: Que es proposi als diversos grups

pessebristes la creació d'un disseny per a segell de la Federació, dels quals s'escollirà el que es cregui més encertat.

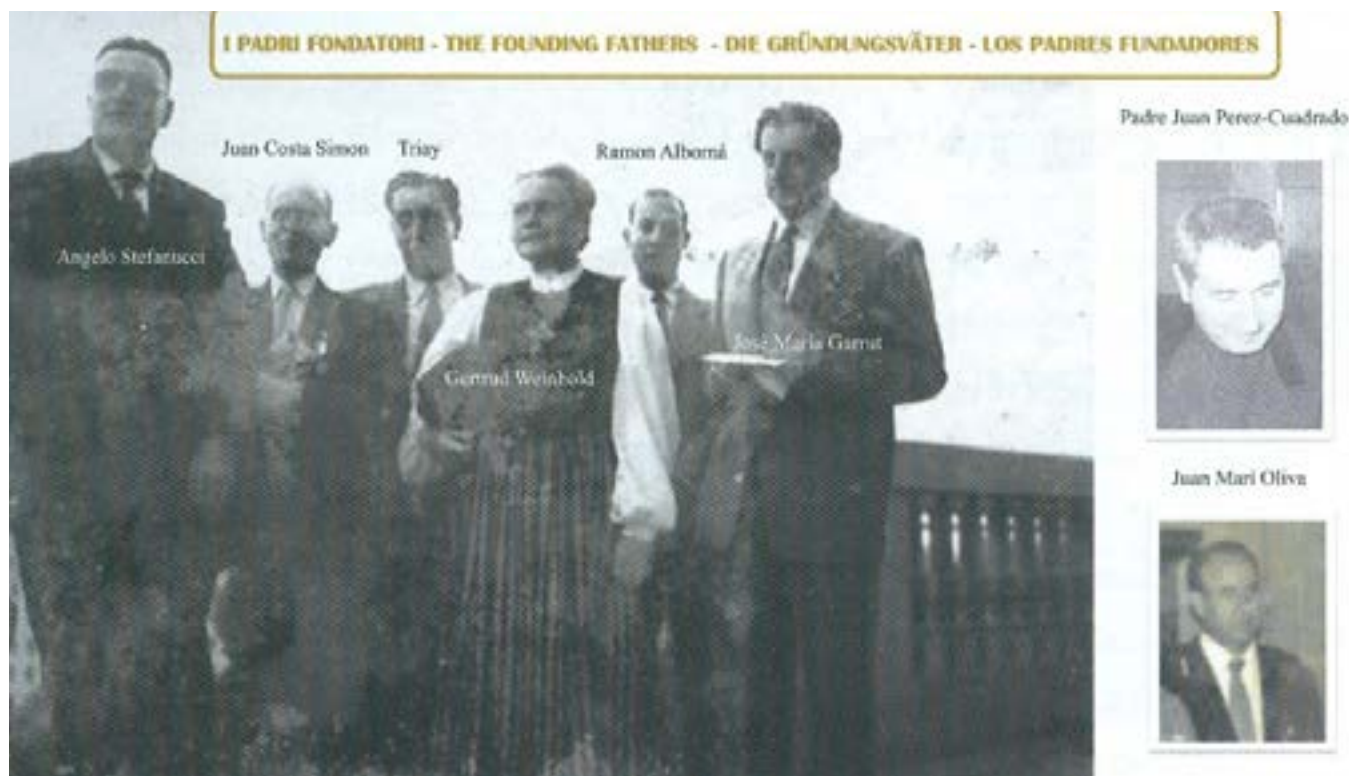
Després de tot això, s'aixeca la sessió, de la qual es redacta la present acta que signen el President de l'associació barcelonina, acompanyat dels

a la federació internacional a l'Assemblea celebrada a Salzburg.

Temps més tard, l'any 2000, la Federació Catalana de Pessebristes també s'hi va incorporar, per la qual cosa són quatre les entitats de l'Estat pertanyents a la Un.Foe.Prae. Avui dia, som vint-i-una les entitats pertanyents a l'organisme

cada país. A més, la Un.Foe.Prae treballa perquè els pessebristes de tot el món es puguin conèixer i agermanar.

Per assolir aquests objectius s'organitzen els Congressos Internacionals, amb l'objectiu de fomentar l'interès pel pessebre. Els Congressos Internacionals

membres assistents relacionats a l'encapçalament, juntament amb mi el secretari.

Signants: Joan Marí, Joan Pérez-Quadrat, Joan Costa Simón, Josep Maria Garrut, Gertrud Weinhold, Angelo Stefanucci, Pare Bruno Wechner.

L'existència de la Un.Foe.Prae va facilitar la creació de noves federacions i associacions nacionals per potenciar la difusió del pessebre, entre elles la Federación Española de Belenistas el 1963, que el 1964 es va integrar

pessebrista internacional per antonomàsia, la majoria europees (17), encara que també n'hi ha d'americanes (4), i d'altres han sol·licitat formar-ne part. La federació internacional no té vincles partidistes i és ecumènica, amb l'objectiu de ser d'utilitat pública.

Totes les entitats que la integren tenen com a objectius estatutaris el coneixement, la conservació i la promoció del pessebre, no només per la seva important tradició religiosa, sinó també pel seu valor cultural i artístic, tot reconeixent la singularitat de les tradicions de

són una oportunitat única per conèixer la cultura i les tradicions pessebristes del país amfitrió i s'organitzen actualment cada quatre anys, essent Espanya l'estat que més n'ha organitzat, en un total de set ocasions, comptant el proper esdeveniment a celebrar a 2023 amb seu a Sevilla i subseus a Jerez, San Fernando, Molina i Córdoba. Aquesta festa del pessebre és una excel·lent oportunitat per reunir-se amb amics pessebristes de tot el món, i intercanviar coneixements i opinions, ampliant la seva pròpia cultura pessebrista, estant oberta

a la participació de qualsevol persona interessada.

Durant el Congrés té lloc l'Assemblea General, el moment institucional més important de la Un.Foe.Prae, on participen totes les entitats pessebristes i els seus participants, durant la qual es presenta el pressupost i s'informa de l'activitat dels quatre anys que hi ha entre congressos i dels projectes de futur. És en aquest context on es fa oficial el lloc on es durà a terme el proper Congrés Internacional i s'atorguen els honors al mèrit pessebrista.

Però no només s'han fet congressos. També s'han celebrat dos esdeveniments igual d'importants sense tenir l'etiqueta de congrés: l'assemblea celebrada a Barcelona el 2002 amb motiu del 50è aniversari de la fundació de la Un.Foe.Prae, i el Simposi Internacional celebrat a Sitges el 2013 amb motiu del 150è aniversari de pessebrisme associatiu de Catalunya. En aquesta darrera reunió de la Un.Foe.Prae es va prendre l'estratègica decisió d'aconseguir de la UNESCO la declaració del Pessebrisme com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. Per a això, des d'aquest moment, s'han anat fent els passos previs necessaris en diversos països, d'una manera concertada, per aconseguir l'objectiu abans esmentat. Sense anar més lluny, ja hem aconseguit un d'aquests passos previs; l'Estat ha declarat el pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial (Reial Decret 481/2022 de 14 de juny, publicat al Butlletí Oficial de l'Estat de dimecres 15 de juny del 2022).

Pel que fa a la seva organització, la Un.Foe.Prae està formada per un Consell Internacional, els membres del qual són els presidents (o els seus delegats) de les entitats que l'integren. Les entitats que van participar a la fundació el 1952 són membres de ple dret, entre elles l'Associació de Pessebristes de Barcelona i l'Asociación Belenista de Guipúzcoa. A més, actualment, també en formen part la Federación Española de Belenistas i la Federació Catalana de Pessebristes.

El Consell Internacional té la tasca de fer propostes, triar el Consell de Presidència, aprovar el pressupost, decidir sobre l'admissió o l'expulsió d'entitats, i assignar els Congressos Internacionals i els honors conferits cada quatre anys amb motiu dels mateixos congressos. Dins del Consell Internacional, els seus membres elegeixen un Consell de Presidència, integrat pel president i dos vicepresidents, un tresorer, un secretari i dos consellers, els quals tenen un mandat de cinc anys. La Presidència té la tasca de preparar i convocar la reunió del Consell Internacional, establir-ne els reglaments interns i executar les resolucions del Consell Internacional.

Tot i que les reunions del Consell Internacional solien ser anuals i de manera presencial a Roma, la pandèmia i el propi avenç tecnològic han portat la Un.Foe.Prae a estar a l'avantguarda, promovent trobades i reunions a través dels actuals sistemes de videoconferència, que han facilitat, i també abaratit, una possibilitat de participació més àmplia.

Així, per celebrar junts el 70è aniversari, el passat dissabte 28 de maig de 2022 es va celebrar una trobada telemàtica extraordinària, on totes les entitats membres van participar, i es van poder veure diferents vídeos sobre la història i activitats tant de la Un.Foe.Prae com de les entitats federades.

Un conte de Nadal

Per Josep Fornés

Feia tard. Havia quedat a quarts de deu a casa d'en Joan i la Maria i ja no hi arribava. Oh, i encara havia de trobar alguna cosa simpàtica per a l'amic invisible. De fet era per a fer cagar el Tió, però es veu que feia més elegant dir-ho així quan la festa no era per a la canalla.

Tot va ser entrar a la botiga de la cantonada, que ja va veure un munt d'objectes inútils d'allò més adients per al regal. Enmig d'una pila de serrells de purpurina i Pares Noel de balcó, va triar una diadema de banyes de cérvol amb estrelletes daurades.

Aquella nit la Maria havia convidat a casa una nova amistat que havia conegut en un curs d'Història de l'Art. La Maria l'havia posat en guàrdia per la seva actitud misàndrica. Vivia amb un gat castrat amb símptomes més que evidents de toxoplasmosi, i ell, que era al·lèrgic als gats, havia tingut la precaució de prendre's aquell antihistamínic que no el deixava gaire endormiscat, perquè, ja se sap que en aquells sopars se sol menjar i beure més del que a la seva edat hauria pogut digerir.

Fresquejava, i es va aixecar el coll de l'abric per no agafar fred. La nit avançava i la gent anava amunt i avall carretejant cadires de tisora a casa dels parents. Va arribar que la taula ja era parada i havien començat a fer l'aperitiu.

La vetllada va ser amenitzada pel Joan, sempre burlata, salvant amb ironia els moments tensos. L'amiga de la Maria estava contra el Procicat, contra les vacunes, contra el govern i contra les farmacèutiques, però tenia una metgessa aiurvèdica que recomanava a tothom pels seus remeis infal·libles contra tota mena de dolències, per amoïnoses que fossin. Tot i així va menjar de tot, sobretot els canapès d'anxova.

Amitjanit van arribar l'Albert i en Fran, inseparables. Duien postres fets a casa per l'Albert, un artista en l'art de la pastisseria. La parella va encomanar la seva alegria a tothom, i el tió va cagar torrons,

neules, unes calces de blonda, un nan de peluix, una bossa de roibos amb fruites del bosc i unes esplèndides banyes de cérvol amb lluentons d'estrelletes.

Quan li va semblar que ja era prou tard, va repartir petons a qui se'n deixava fer, va desitjar bon Nadal o bones festes a qui més li esqueia, i va tocar el dos.

De camí a casa va travessar la plaça del Rellotge. S'hi havia posat una boira que no deixava veure el campanar. Va ser llavors quan van sonar els quarts. La Marieta va tocar les hores set vegades, i se li va fer estrany, perquè no feia ni tres hores que havia tocat les deu.

En tombar la cantonada es feia de dia. La campana del tramvia que pujava pel Torrent de l'Olla el va pertorbar, recordava aquell so de quan era petit, però mai s'hauria imaginat tornar a veure un tramvia pels carrers del barri.

A Cal Masjoan era ple de gent i va poder reconèixer la senyora Dolors de l'escala de casa que demanava tanda. De Ca la Teresina dels ous sortia el senyor Antònio amb un parell de cistells ben carregats, que duria carrer amunt. Sense pensar-s'ho gaire va enfilear Puigmartí enllà per arribar a la botiga de l'olivaire del carrer de la Marededéu dels Desemparats, que sempre li donava una oliva de les grosses, sense pinyol.

Va arribar al portal de casa i va picar, dos pics i repicó. Va sentir la mare obrir la porta i cridar: - Qui hi ha?

I el cor semblava voler sortir-li del pit, repicant amb força al mateix ritme. Va pujar de pressa els graons i els replans de la memòria. La porta era oberta i va sentir les olors de casa. Els fogons havien vist com es feia de dia, fent bullir l'escudella monumental que la mare feia per Nadal. El rebedor era guarnit amb quatre boles de cristall de colors, amb una garlanda d'escumilló de plata. Damunt la tauleta mai no hi faltava la foto del tiet de França i la postal que cada any enviava des que va marxar quan va acabar la guerra.

El seu tiet era un artista, feia figures de pessebre amb uns motlles que havia comprat al Daniel de la plaça Rovira. Les coïa en un bidó que tenia al terrat on hi

posava carbó i sorra. Quan era fred, separava les mòmies de fang de les cendres, les repassava i les pintava de tots els colors. Les venia als firataires que muntaven parada en la Fira de Santa Llúcia davant de la Catedral.

La mare encara guardava les figures del tiet per posar-les al pessebre del menjador. D'aquella fornal del terrat hi havien sortit bous, mules, ànecs i tot de pastors. L'olor de la molsa de Collserola el va conduir al moble del menjador on tot de llumetes feien brillar la cova de suro i el foc de la il·lusió.

Les hores passaven sense adonar-se'n, i va arribar el moment de tornar. Va baixar al carrer. Va passar davant la botiga de les galetes trencades i va sentir el gust de la xocolata i l'aroma de la vainilla. També va sentir fred. Fosquejava i havia tornat la boira.

Va veure tot de gent que treia els gossos a pixar, ara n'hi havia molts. Se sentia el soroll d'alguna festa darrere els vidres de les finestres. La majoria de botigues havien tancat, només algun petit comerç era obert tot esperant algun passavolant.

Al damunt de la plaça del Sol es va topar de cara amb l'olivaire i la seva dona. Els va saludar, però no el van conèixer. Havia passat molt de temps, i s'havien fet vells, molt grans, tan grans com els records feliços.

FI

COSES QUE HAN PASSAT

NOVEMBRE 2021

El dissabte **27 de novembre** es dona el tret de sortida al Nadal, amb un petit acte en format telemàtic per presentar la dotzena edició de la revista Naixement, el retallable de Nadal 2021 i donar a conèixer la XVIII Biennial del Pessebre Català, que aquest any es fa a les xarxes.

Ens estrenem a Instagram

La Federació Catalana de Pessebristes també és present a Instagram, des d'on es podrà seguir l'actualitat de la Federació a través del nou canal @pessebrescat.

DESEMBRE 2021

Apareix el número 12 de la Revista Naixement i el retallable 2021.

Pessebre realitzat per l'Agrupació de pessebristes de Parets del Vallès

Pessebre realitzat pel Grup pessebrista de Castellar del Vallès

Per primera vegada hi ha un pessebre al Parlament de Catalunya.

Al pessebre, de suro i molsa, bastit per la Federació Catalana de Pessebristes en representació de les 66 entitats que en formen part, hi llueix el naixement obra de Lluís Carratalà, cedit pel Grup Pessebrista de Castellar del Vallès.

La XVIII Biennial del Pessebre Català, té en aquesta edició un format virtual, on es recrea una sala d'exposicions.

La Biennial, amb la participació de més d'una quarantena d'associacions, és una mostra representativa del pessebrisme actual a Catalunya i les Illes Balears, l'expressió d'una tradició i patrimoni de la nostra cultura i, alhora, una manifestació d'art i creació.

FEBRER

El **19 de febrer** es celebra, en aquesta ocasió en format telemàtic, l'assemblea anual de la Un-Foe-Prae, presidida pel nostre company Albert Català.

A més de la preceptiva aprovació de l'actuació realitzada per la junta i els aspectes econòmics, en destaca la presentació del Congrés Internacional Franciscus 2023, que es farà a Andalusia el novembre de 2023, i que al comitè organitzador compta amb l'Associació de Pessebristes de Barcelona i la Federació Catalana de Pessebristes com a membres de la Un-Foe-Prae. A més, s'hi aprova la candidatura d'Àustria per a l'organització del Congrés 2028.

ABRIL

Fa unes dècades moltes entitats pessebristes també tenien una intensa activitat durant la Setmana Santa, amb les exposicions de Calvari, configurades per diorames on es recreaven les escenes de la passió i mort de Jesucrist. Avui dia comptem amb algunes exposicions permanents que ens recorden aquests "pessebres de Setmana Santa", i també tenim alguna associació que manté puntualment aquest testimoni del pessebrisme.

MARÇ

El **26 de març**, a la seu dels Lluïsos de Gràcia, i presidit per n'Adelaida Moya, directora general de Cultura Popular i Associacionisme de la Generalitat, es va reunir el Consell de l'Associacionisme Cultural. Feia 2 anys que el Consell no s'havia pogut convocar presencialment.

El **26 de març** també té lloc, en format híbrid, l'Assemblea General de primavera a Palau-solità i Plegamans. Com és preceptiu s'hi va exposar la Gestió i el Balanç econòmic de l'any 2021, i s'hi va presentar el Pla d'Actuació i el Pressupost 2022, que es van aprovar per unanimitat. També es va informar de la celebració del Dia de l'Associacionisme a Rubí, de la 50a Trobada de Pessebristes a Terrassa, del Congrés Internacional Franciscus 2023 i del Carnet de Pessebrista. A més, cal destacar l'admissió de dues noves entitats a la Federació: l'Associació Amics del Pessebre d'Altafulla i l'Associació d'Artesans de Pineda.

L'assemblea va condemnar l'agressió del govern Rus a Ucraïna, i es va solidaritzar amb el poble ucraïnès i amb tots els pobles que pateixen situacions de guerra #Noalguerra

MAIG

Fa 70 anys, el 31 de maig de 1952, es constituïa a Barcelona la Universalis Foederatio Praesepistica. Set dècades dedicades a compartir i fomentar el pessebrisme a nivell internacional.

JUNY

El divendres **3 de juny**, la Societat la Principal de Vilafranca del Penedès va acollir l'acte institucional del Dia de l'Associacionisme Cultural 2022. Com és habitual aquest acte va comptar amb algunes mostres de cultura popular, amb una petita ponència de Josep Fornés sobre els Drets Culturals, i alhora amb

les salutacions i parlaments de la consellera de cultura Natàlia Garriga i la directora de cultura popular Adelaida Moya. A més, com cada any, es va fer el reconeixement al món associatiu, representat per les entitats que complien aniversaris destacats. En aquesta ocasió l'Associació de Pessebristes de Girona va rebre el reconeixement pels seus 75 anys.

El dissabte **4 de juny** el pessebrisme va celebrar el DASC 2022, el Dia de l'Associacionisme Cultural, amb una jornada organitzada per l'Associació de Pessebristes de Rubí. La jornada va començar amb un taller de pessebres i una visita cultural a Rubí, i es va cloure amb un dinar de germanor.

El Consell de Ministres del dimarts **14 de juny** va aprovar el Reial Decret 481/2022 pel que es declara el Pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial a l'Estat. Sens dubte aquesta és una gran notícia per tot el que comporta la protecció i salvaguarda i la divulgació del pessebrisme. En el Reial Decret es reconeix la transcendència sociològica del Pessebrisme, com a expressió de la cultura popular.

Aquest és un pas important en el camí cap a una candidatura internacional per al reconeixement del Pessebrisme com a Patrimoni Cultural Immaterial per part de la UNESCO.

El dissabte **18 de juny** es van reunir les entitats membres de la Un-Foe-Prae (Associació de Pessebristes de Barcelona, Gipuzkoako Belenzaleen Elkartea, Federación Española de Belenistas i Federació Catalana de Pessebristes) per valorar la recent declaració per part del Ministerio de Cultura y Deportes, aprovada pel Consell de Ministres i publicada al BOE de 15 de juny, del #pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial, i avançar en la candidatura internacional per presentar a la UNESCO.

SETEMBRE

El dissabte **17 de setembre**, l'Agrupació Pessebrista de Parets del Vallès va acollir l'Assemblea General Ordinària. Com és habitual en aquesta assemblea de tardor es va retre compte de l'activitat de la Federació, i es va informar de la preparació de la 50 Trobada de Pessebristes, que enguany es celebra a Terrassa, i en la preparació de la campanya d'aquest proper Nadal, amb la perspectiva que tota l'activitat estigui normalitzada.

L'Assemblea també va donar el vist-i-plau per celebrar les assemblees en format híbrid, per facilitar que les entitats que no poden desplaçar-s'hi, puguin assistir-hi de forma virtual.

El divendres **30 de setembre**, va tenir lloc a l'Aula Magna de la Factoria Cultural de Terrassa, una taula rodona per commemorar les 50 Trobades de Pessebristes que s'han realitzat, una fita important per al pessebrisme com a expressió de cultura popular i realitat associativa. Hi van intervenir: Nuri Escudé, vocal de l'Ens d'Associacionisme Cultural; Josep Fornés, antropòleg; i Ramon Albornà, president de la Federació Catalana de Pessebristes. L'acte va ser conduït per Núria García, vocal de la Federació Catalana de Pessebristes.

OCTUBRE

El **2 d'octubre** va tenir lloc la 50a Trobada de Pessebristes de Catalunya i Balears a la Ciutat de Terrassa, organitzada per l'Agrupació de Pessebristes de Terrassa.

L'extens programa va comptar amb la rebuda i esmorzar als més de 200 participants, la visita a l'Exposició de Pessebres, diverses visites culturals, i la celebració de la missa a la Catedral del Sant Esperit. Ja al migdia, es va fer l'acte institucional en què hi van intervenir en Jordi Simó, sots-president de l'Agrupació de Pessebristes de Terrassa; en Ramon Albornà, president de la Federació Catalana de Pessebristes; n'Antoni Herrera, sotsdirector de Cultura Popular i Associacionisme Cultural de la Generalitat; i finalment en Jordi Ballart, alcalde de Terrassa. En aquest acte s'hi van veure dos vídeos, el primer de l'Agrupació terrassenca, on diversos pessebristes locals donaven la benvinguda als assistents i s'hi explicava la història de l'entitat; i un segon vídeo de la Federació, on amb imatges de Josep Martí Canudas es va fer un emotiu recorregut amb imatges de les trobades des de l'any 1989.

Es va finalitzar amb un dinar de germanor, el lliurament del record a totes les entitats participants, i per acabar el lliurament del fanalet al Grup Pessebrista de Maó, que acollirà la 51a Trobada.

OCTUBRE

En el marc del 60 Congreso de la Federación Española de Belenistas celebrat a Cuéllar, i davant la inscripció del Pessebrisme com a Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immateral a l'Estat, les Federacions Pessebristes i entitats de Un-Foe-Prae han acordat crear el Consell de Federacions. Aquest Consell ha d'esdevenir una plataforma vàlida per la coordinació pessebrista i la interlocució davant el Ministeri de Cultura i la UNESCO. A la reunió van participar-hi representants de les associacions de Barcelona i Gipúzkoa com a fundadores de la Un-foe-prae, i de les federacions espanyola, andalusa, basca, navarra, gaditana i catalana.

El XXII Congrés Internacional de Pessebrisme Franciscus 2023 ja té cartell. És obra de l'artista sevillà José Ángel García, i es va presentar el **14 d'octubre** a l'acte de cloenda del 60 Congreso FEB a Cuéllar. José Ángel García va presentar el cartell, explicant com la seva proposta parteix de la T, la creu de Tau franciscana,

i amb l'ús de cinc colors que representen els cinc continents que hi estan convocats i alhora les 5 seus del congrés. La Federació Catalana de Pessebristes va ser present a l'acte, junt amb la presidència de la Un-Foe-Prae, i les presidències de les entitats que acolliran el congrés (Sevilla, San Fernando, Jerez, Córdoba i Mollina) i de les altres entitats que el convoquen (Federación Española de Belenistas, Gipúzkoa i Barcelona).

El Congrés tindrà lloc del 31 d'octubre al 4 de novembre de 2023, podeu trobar més informació al lloc web www.franciscus2023.com

El dilluns **31 d'octubre**, a l'Audiència papal adreçada als organitzadors dels actes dels 800 anys de Sant Francesc, el nostre company Albert Català, en qualitat de President de la Universalis Foederatio Praesepristica va lliurar al Papa Francesc el diploma i la medalla que li foren concedides al XXI Congrés internacional Pessebrista que va tenir lloc a Aachen l'any 2020.

NOVEMBRE

Traspàs d'en Josep Traité i Compte (Olot, 1935-2022)

Aquest proppassat **9 de novembre** ens va deixar en Josep Traité i Compte, escultor, aquarel·lista i pessebrista per aquest ordre però admirat i estimat pel col·lectiu dels pessebristes. Amb ell se'n va una generació de figures indiscutibles de la història del pessebrisme. Trobarem molt a faltar les seves figures esventades que ens transportaven al seu univers particular i enfredorit d'un món de la pagesia que anem perdent massa de pressa. Al cel sia.

Aquest dissabte **12 de novembre** el Teatre Kursaal de Manresa ha acollit l'acte de lliurament de la cinquena edició dels Premis Antoni Carné, que convoca l'Ens d'Associacionisme Cultural. Aquesta és una cita anual important per a l'Associacionisme Cultural, ja que és una manera de premiar i visibilitzar la tasca que estem duent a terme totes les entitats culturals del nostre País. Des d'aquí la nostra enhorabona a tots els premiats.

La portada

L'Emília, l'Emili i el Joan Carles es van iniciar a principis dels anys 80 a l'Agrupació de pessebristes de Sabadell envoltats de pessebristes d'estils molt diferents. Formats en la representació d'escenes sobre el naixement de Jesús a través del diorama, i del pessebre popular, han treballat també en pessebres de gran format.

Des de llavors, cada any han bastit diferents pessebres, tant de forma individual com col·lectiva, però és en aquest darrer any quan ells tres s'han consolidat com a grup estable, aconseguint creacions artístiques de gran bellesa amb la capacitat de transportar a l'espectador als mons recreats.

SEVILLA • JEREZ • SAN FERNANDO • MOLLINA • CÓRDOBA

franciscus
1223-2023

del 29 de octubre

al 5 de noviembre del 2023

Francisco 1223-2023

XXII Congreso Internacional

BELENISTA

LXI Congreso Nacional

